III. ÉVFOLYAM.
1913. JANUÁR

MEGJELENIK
MINDEN HÓ
KÖZEPÉN.

MÚLT ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ IRODALMI MŰVÉSZETI TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT

AZ MIKE KULTURBIZOTTSÁGA KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL SZERKESZTI

DR. PATAI JÓZSEF

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

TARTALOM.

Oldal

Patai József: Évforduló 3
Báró Börries Münchhausen: Szemelvények a Juda című kötetből (Versek) (Patai J. fordításai) 4

OROSZ ZSIDÓ ELBESZÉLŐKBŐL
Sálom Asch: Borech Kolak 6

ÚJ HÉBER KÖLTŐKBŐL
Simonovics Dávid: Homályfedte vizen . 10
Frischman Dávid: Ismered-e az órát? (Juhász Mór fordításai) 10
Lieberman Manó: A zsidó jog munkástörvényei. 11
Farkas Aladár: Nagy himnuszok 14
Börries Münchhausen báró: Lilien és én . 14
Blumberger J.: Egy választási história (Naplótöredék 16
Bokor Izsó: Zsidó népdalok 20

INTERVJU.
Kova Albert: Jadlowker (Intervju-féle) . 22
Szabó Imre: Jadlowker asztalánál . . . 23

TOLLHEGYRŐL. (Secundus.)
„Felekezetiség a művészetben", És „felekezetiség a művészetben", És újra „felekezetiség a művészetben", És végül „művészet a felekezetiségben" 26

Sajtóvélemények a Mult és Jövő Lilien-kiállításáról 28
Lilien-képek magyar kézen 29

KRÓNIKA ÉS SZEMLE.
Beszámoló 30
Az Omike új pártfogó tagjai, Omike-nap, Az Omike januári előadó-estélyének programmja, Városról városra, stb. . . 30

SZERKESZTŐI ÜZENETEK. HIRDETÉSEK.

„REMÉNY" A MULT ÉS JÖVŐ IFJÚSÁGI MELLÉKLETE.

Kondor Ignác: Legendák Mózesről . . . 41
Fejes-Boldizsár Ferenc: Zsidó gyerek esti dala 42
Dr. Steinherz Jakabné: Az első bűn . . . 43
Fleyner János: Zsoltár 44
HIRDETÉSEK.

Oldal

ILLUSZTRÁCIÓK.

Lilien: Bejárat a templomtérhez Jeruzsálemben (Műmelléklet)

Lilien: A bölcsőtől a sírig 6
„ Jób imája 7
„ Jona 8
„ Jeremiás 9
„ Jób imádkozik 10
„ Dániel víziói 12
„ Kút a templomtéren Jeruzsálemben 13
„ Záródísz 14
„ Önarckép 15
Münchhausen Börries báró arcképe . . . 15
Münchhausen Börries báró manupropriója . 16
Lilien: A Juda kötési táblája 16
„ Lembergi éj 17
„ Jesajás (A Judából) 18
„ Antonia-vártér Jeruzsálemben . . . 19
„ Az ember olyan mint a fű (zsoltár) 20
Bokor Izsó: Szombati dal (kotta) 21
Jadlowker (arckép) 23
Lilien: Rachel sírja 24
„ Dávid és Góliát 25
„ Keleti utcarészlet 26
„ Hárfásnő 26
„ Pálmák 26
„ Reggeli olvasmány 27
„ Tátrai paraszt 27
Fényképfelvételek a Mult és Jövő Lilien-kiállításából 28, 29
Lilien: Hiúságok hiúsága (Illusztr. Kohelethez) 30
„ Ruth és Noémi 31
„ Lemuél király és anyja 32
„ Drohobiczi vásár 32
„ Chiszkijahu király 33
„ Rabbi Löw sírja Prágában . . . 33
„ Jeruzsálemi koldusasszony 34
„ Vízilovak (Illusztráció Jóbhoz) . . 35
Sámuel Kornél: Horn emléktábla 36
Sámuel Kornél (arckép) 37
Dr. Bodor Zsigmond (arckép) 37
Lilien: Mózes az égő tüskebokor előtt (Remény) 41
„ Dávid-út Jeruzsálemben (Remény) 42
„ Zsoltár . . . . . (Remény) 43

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

MULT·ÉS·JÖVŐ

ZSIDÓ·IRODALMI,·MŰVÉSZETI,·TÁRSADALMI·ÉS·KRITIKAI·FOLYÓIRAT·

Az O. M. I. K. E. kulturbizottságának közreműködésével szerkeszti

DR. PATAI·JÓZSEF

Megjelenik minden hó közepén. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VI. ker., Podmaniczky-utca 6. szám. Telefonszám 146-92. Előfizetési ára az O. M. I. K. E. pártfogó tagdíjjal együtt egész évre: 20 korona, díszkiadásban 30 korona. Egyes szám ára: 2 és 3 korona.

ÉVFORDULÓ.

Az új év határán hadd vessünk számot önmagunkkal, hadd pillantsunk vissza a megtett útra, nem mint a vándor, mint a harcosok inkább, akik bérces hegyet ostromolnak meg hatalmak és erők ellen küzdve.

Rivalgó lárma, civódás és aranyborjú-tánc zenebonája töltötte meg a völgyet, amikor kis csapattal útnak indultunk a távoli tűzhányó hajnalpirja felé, amikor odaszóltunk testvéreinkhez: „Testvéreink, hagyjátok a rút civódást, jertek, zarándokoljunk a szépségek hegye felé". És a kis csapat nőttön nőtt, miglen megtelt velük az ország . . . És most, hogy itt az indulás évfordulója, meghatottan tekintünk szét: Az Úr áldása volt velünk, az Úr áldása kísért útunkon.

MULT ÉS JÖVŐ. Ezt a jelszót tűztük zászlónkra. Túl a jelen hétköznapi zsivaján, túl a pártoskodások törpe versengésén, minden múló politikai zajongáson túl: felépíteni az aranyhidat, mely a zsidó multat összeköti a zsidó jövővel, — ez volt lelkünk álma és vágyódása. És a vágy valóra vált és az álom teljesedésbe ment. Ez a mi ünnepi örömünk.

A művészet glóriájában mutatni a zsidó multat, a művészet szárnyain repülve megálmodni a zsidó jövőt, — merész ábrándnak mondották a kishitűek, de a merész ábránd gyönyörű valóság lett és a kishitűek látták, mik vagyunk, mi a mienk, mire kell várnunk és merre kell haladnunk. Színek, hangok és vonalak melódiájával, ecset, véső és toll ritmusainak harmóniájával telt meg a levegő és akik remélni sem mertek, megteltek reménnyel és akik bízni nem tudtak, megteltek bizodalommal.

Mult és jövő. Ez fűzi össze Izraelt a világ minden széléről. Ennek akartunk oltárt emelni. És akiket világos útunk megvilágított, eljöttek hozzánk, hogy gyarapítsák erőinket, hogy együtt daloljanak velünk zsidó dalt a multról és a jövőről.

Újak és régiek jöttek. Az újak új zsoltárokat, új melódiákat hoztak és a régiek mikor hozzánk jöttek, elhozták termésük javát, lelkük legzengőbb énekét.

És új dalokat, új színeket kapott a magyar Izrael.

Künn a végtelen erdőben mély gyökereket eresztett Juda törzse, lombos ágain ezer virág illatozott, új életről, újjászületésről daloltak az éneklő madarak — és a magyar Izrael elszakadt ág volt, amelyről szomorún hulltak, hulltak az aszott levelek.

De megzendült az új tavaszi szimfónia és itt is új élet fakadt, az elszakadt ág összeforrott a régi törzzsel, nedvet szívott az ősi talajból és lombosodni kezdett és virágzásba szökkent. És testvéri üdvözlő énekek szállnak felénk a távolból és az új élet új dalaival köszönünk a messzeségbe.

PATAI JÓZSEF.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

BÖRRIES MÜNCHHAUSEN BÁRÓ: SZEMELVÉNYEK A JUDA CÍMŰ KÖTETBŐL.

TINÉKTEK.

Nagy messze távolból zengett felém
Jóvél-harsonák hazahivó hangja,
Láttam a szentélyt Cion szent hegyén.
S remegő vágy kapott feszült agyamba.

S amint a régi nép ösvényén jártam,
Fehérlő árnyak gyültek körülem,
S zengett a föld s az Úrnak árnyékában
Rég elszállt dalokat hallott fülem.

Száműzött nép, ösvényed mutatom,
Hol gúny és gyülölet nem bántanak,
Tévelygő törzs, oh járj ös utadon
S tépett zászlódra himezd: vissza csak!

Vissza a szépség régi zsoltárához,
Vissza, hol Anathotra hullt az éj,
Vissza, hol napod pálmák közt leáldoz,
Vissza nagy, régi Istened elé!

Kiáltó szó vagyok a sivatagban,
Hangom erős, szülője szeretet,
Kiáltó szó vagyok a sivatagban,
Idegen, ki zeng igaz éneket.

És szól hozzád: Ne tétovázz soha,
Légy ami vagy, a régi Izraél,
Még él nagy Istened s tűzoszlopa
Elötted jár még, halljad Izraél!

PESZÁCH.

Im' itt a kenyér, széjjeltördelem,
Támaszd az asztalhoz botod,
Szent lánc fűz össze, végtelen,
Egyszer, egyszer
Micrájimban voltál együtt velem!

Vedd vállaidra útra köpenyed,
Miként apáink tették,
Keletlen a kenyér, sietve vedd,
Egyszer, egyszer
A kenyerünk meg sem kelhetett!

Keserü füvel áldd Isten nevét.
Majd megvált nemsokára!
Jerusalájim, egyszer fény árad feléd,
Egyszer, egyszer
Ott ünnepeljük Peszách ünnepét!

SZODOMA ROMJAI.

Fönt a hegyen borúsan
Vonulnak sötét fellegek,
Uzdum és Mazada között
Hullámzik halványan a köd
Városa fölött Szodomának.

Távolról zúgnak szomorún
A Holt-tengernek hullámai,
Lent mélyen a nedves fü alatt
Hevila gyermekei nyugszanak,
És romjai rossz Szodomának.

Széttört oszlopok és lépcsök,
Korsó- és serleg-cserepek.
A sas, mely fönt terjeszti szárnyát.
Sohasem száll bús országán át
Az elátkozott Szodomának.

A FIÚ.

Garamé nyirkos sziklahasadékain keresztül
Assur letörte Izraelnek halál-jaja rezdül,

S ki Nebuchadnecar elé került a diadalútra,
Az fekete zsidó szemét mindörökre lehúnyta.

Malchícedek is a foglyok között halványan állt,
De hiába várta a szir királytól a halált.

Hideg vala a király arca, mint a sárga márvány,
De most ime mosoly sugárzik kemény arca árnyán.

Nebuchadnecar, kardod mért pihen, miért nem öl?
— „Anyámnak egyszer ő a saruját csatolta föl!"

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

JEHUDA DALAI.

Pásztortüzek ragyogták be az éjet,
A sátrak fölé néma csend borul,
És Gád törzsében ének ébredt,
Jehuda ajkirul.

A VÁGY DALA.

— A GITITH MELLETT ÉNEKELVE. —

1. Oly édes a kebled, az asszony forrásai édesek. Szela.
2. Téged szomjúhoznak szemeim, Channa, az ajkaim szádra epedeznek.
3. Hajad mint háló csüng a gondolataimban, minden szegletből látnak engem szemeid.
4. Napom dicsének tehozzád, az órákat összefüzöm, mint gyöngyfüzért a homlokodra.
5. Erös léptekkel jársz éji álmaimon át, álmodó gondolataimat áthágod könnyü lábbal nappal.
6. Te éjeim álma, Channa, te vágya napjaimnak.
7. Egy folyam zúg bennem, a nevedről zeng és énekel, egy folyam zúg bennem, mely örök dalokat tud.
8. Lehajtottam fülemet lelkem dalához, egész halkan hallgattam a hullámokat, és ez a dal zsongott:
9. Oly édes a kebled, az asszony forrásai édesek. Szela.

A CSENDES DAL.

1. Minden vágyam csendes mostan,
   Szivem hallgat nagy boldogságában.
2. Vállamon a fejed, ajkadon a szám.
   És a világ elszenderül.
3. Rég lehúnytuk szemünket mi ketten,
   ajkaink a szerelem nyelvén beszélnek,
   a fül meg nem hallja. És a világ elszenderül.
4. Mért oly mély a lélegzésed, kedvesem?
   Mért reszketnek karjaid a vállaimon,
   Channa? . . . És a világ elszenderül.

A GYÁSZDAL.

— AZ ÉNEKMESTERNEK: A HAJNALI SZARVAS DALÁRA. —

1. Elapad a forrás, melyből élet fakad most szomjazik a föld. Kiszáradt a folyam, mely a vetést áztatta, most szomjazik a föld.
2. Nap és hold állanak az égen, a fény emlöjéből élet csepeg le. Szela!
3. Az én napom leszállt, az én életem halott.
4. Barátaim intenek serlegükkel, a leányok mondják: miért lett olyan csendes? De én nem érzem a kezeket, mik a hajamat simogatják és a bor ürömmé vált.
5. Senki sem járta tengerekről, melyeken a nap ragyog, tudok egy dalt. És mégsem tudok énekelni.
6. Senki se látta hullámokról szeretne lelkem hárfa mellett dalolni. A szemem sír, hogyan énekeljen ajkam?
7. Kinyujtom karjaimat, Channa, kereső karjaim nem találnak téged.
8. Sovárgás feszíti tagjaimat, a szenvedély megnedvesíti ajkaimat, hol vagy Channa?
9. Miért nem jösz már álmaimba, miért surransz ki gondolataimból?
10. Az álmok bizony elvadultak és a gondolatok forrók lábad talpának.
11. Azért mentél el és itt hagytál engem egyedül.
12. A sivatag sziklái belémerednek az éjbe, Szanoah hasadéka egyedül áll.
13. És egy oroszlán ordit a hasadékon át, magányos mindig a hegység oroszlánja.
14. Mint az oroszlán kiáltása az éjben, olyan az én vágyam, és dalom mint egy távoli folyó az éjben.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

15. És jön a hajnal és a sivatag csendes Szanoah körül. A folyó szétfolyt a homokba, és az oroszlán halott egy nyíltól. Szelah.

A SZOMBATOK SZOMBATJA.

Csendesülj Judea és hallgass, Sém leánya,
Halldd, amit mond az ajkam,
A napok napja közelg halkan,
Túl szeretésen, fájdalmas tusán,
Küzdés, halál és szenvedés után
Vetésed aratása bő, —
A Szombatok Szombatja jő!

Csendesülj Judea és hallgass, Sém leánya,
Gyujtsd fel reményedet az éjben,
Bízzál atyáid Istenében,
Gyalázat, gúny korából kivezet,
Hatalmas, szent nagy Istened,
Kié a mérhetlen idő, —
A Szombatok Szombatja jő.

(Patai József fordításai.)

Orosz-zsidó novellairók

SÁLOM ASCH: BORECH KOLAK.

Borech Kolak, a gettónak Istentől elrugaszkodott zsiványa felébredt délelőtt és meglátta a gyereket, aki vele egy ágyban feküdt és nyöszörgött. Álmosan, félig nyitott szemmel odakiáltott az anyjának:
— Golde, a fattyú sír!

Golde nem felelt. Borech széjjel nézett és akkor észrevette, hogy Golde nincs sehol.

Eleinte kissé feltünt neki a dolog. Azt is gondolta: bizonyára mosakodik odakint. S mivelhogy nem birta a gyerek sirását, fogott egy darab rongyott és betömte a száját.

Aztán felkelt és öltözködni kezdett. Közben arról gondolkodott, mennyit lehet majd egyszerre vinni azokból az ezüst holmikból, amiket tegnap éjjel a Zochliener-üzletből elemeltek. Aztán felhágott a padláslétrára, hogy megnézze: rendben van-e a lopott holmi. De nem találta. Hiába ke-

Lilien: a bölcsőtől a sirig.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

reste a padláson. Nincs. Rosszat sejtett. Hirtelen lesietett a padlásról, odament a ruhafogashoz, letépte róla a lepedőt — a lány ruhája is eltünt.

Most már világosan tudta: a lány megszökött.

De vajjon kivel?

Slajme Moszerrel, vagy pedig Chájim Gubbal.

— Megszökött! Vigye az ördög!... Bánja a manó!.. szólt önmagának Borech Kolak erőltetett mosollyal, miközben egy nagyot köpött a falra. Az ördögnek kell!.. He-he-he!..

Észrevette a gyereket.

— De mit csinálok ezzel? — szólt önmagához. Ha tudnám, hol van, odadobnám neki a küszöbére: vidd, a tied!..

Szörnyű gondolat cikázott át az agyán. Elsápadt és erősen harapdálta a felső ajakát és keze remegni kezdett. Odalépett a gyerekhez; a gyerek rugdalódzott és nem sirt. Kis lábával lerúgta magáról a takarót, a mellén ott feküdt a rongy, amit az imént a szájából kihúzott és szemei mosolyogva révedeztek ide-oda. Borech önkéntelenül a kis arcát vizsgálta... A szája körüli vonalak valakire emlékeztették Borechot... Valami régi ismerősére, akit valahol látott — de már nem emlékszik: kicsoda és hol...

Elfordult, aztán fogta a kalapját, a fejére húzta, bezárta maga mögött az ajtót és az utcára sietett.

Egynéhány lépést tett, de nem birta folytatni az utat. Nyugtalan lett. A gyerek sirása kisérte és folyton látta a gyereket, ahogy rugdalódzik és kér valamit... Nem birt tovább menni.

— Hej, ha megfognám.. Ha megragadnám.. Kifojtanám belőle a szuszt!.. A bestia!..

Bement egy boltba, vett egy kiflit és visszament a kis padlásszobába.

A gyerek úgy feküdt, mint azelőtt és tovább mosolygott. Azzal a mosollyal, amely őt az anyjára emlékeztette... Borech borzasztóan elkeseredett.

— Csitt te istentelen fattyú!

Mégegyszer kiment a szobából. De most se tudott tovább menni. A gyerek visszahitta...

— Nem lesz semmi baja — biztatta magát, hogy vissza ne menjen... De nem vitték a lábai. A szive összefacsarodott... Visszament.

A gyerek most már erősen sirt és hangosan kiáltotta: Mama, mama!...

— Még hivod a mamádat! Hát menj utána, menj! Keresd meg azt a bestiát, azt a... Hogy az Isten nyila csapjon beléje!...

Felvette a gyereket. A gyerek erősen hozzásimult és csillapodott.

Borech fogcsikorogva káromkodott és kezével simitotta a kis kipirult arcát, kezeit és egész testét.

— Csitt, csitt Slojmele, csitt, ne sirj... Ne sirj kérlek... No, ne sirj...

A gyerek azonban nyugtalankodott, kis szája mintha keresett volna valamit. Kezét-lábát ideoda dobálta és mintha valami kérést motyogott volna.

Borech rendbehozta a gyereket, megigazitotta a fekvőhelyét, aztán... talált egy kis tejet, bele-

Lilien: Jób imája.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

aprította a kiflit és etetni kezdte a gyereket, közben pedig beszélgetett hozzá:

— Egyél, egyél Slojmele, egészségedre... A mamád, az az Istentől elrugaszkodott nőszemély, megszökött, itthagyott... A kutya se hagyja el a kis kölykeit és ő itthagyott téged.. A macska is gondoskodik a kölykeiről, a te anyád pedig rosszabb a kutyánál, a macskánál... No, ne sírj... egyél... nem doblak el... no csitt, ne sírj... Úgy segéljen, nem hagylak el...

A gyerek megette a tejbekiflit és Borech jól bepólyázta és kiment vele az utcára.

Nem tudta, hová megy és céltalan útjában kiért a régi vásártérre. Mikor ismerősei észrevették, nagy hahotába törtek ki:

— Nohát ez nagyszerű! Borech Kolak gyereket dajkál! — kiáltották feléje.

Kradnik, az egyik lebúj-tulajdonos megszólítja:

— Hol vetted ezt a porontyot?

Kradnikné pedig nagy örömmel odasiet, megtörölgeti az arcát, aztán kitárja a karjait, kikapja a gyereket Borech kezéből, össze-vissza csókolja és az ölébe helyezve jóízűen nevet:

— Borech, ez a tied? A tied ez? Ha-ha-ha Nagyszerű! Nohát! De hogy hasonlít rád! Milyen szép szemecskéi vannak!... Meg mernék esküdni, hogy azé.. azé a Marináé, a lapos orrú Marináé... Nemde? Ez az ő orra!... Isten uccse!... Nagyszerű kölök... Ne vedd el tőlem! Hagyd!... Eszem a szádat, kölök!

A tolvajmester, az a félkezű öreg Kradnik pedig felkel, oda megy a gyerekhez, megnézi, aztán megveregeti Borech Kolak vállait:

— Nem baj fiú! Nagyszerű gyerek... Nagyon jól megmássza majd a padlásokat.. Ki az anyja?

— Égjen el ott, ahol van! Megszökött. Éjjel. Az ezüst holmit is magával vitte.

— És a gyerekét itthagyta?

— Itthagyta.

— Ez nem jól van. Nem jól van, vakarja az öreg a fejét. Odajön a fiatal Kradnik is és nevetve szól Borechhez:

— No, most felhagysz a mesterségeddel és dajkának csapsz fel. Mi?

Borech Kolak oda se nézett. Zsebrevágta a kezét és odamorgott:

— Ne fájjon a te fejed én értem! Az Isten még él és Borech Kolak, az — Borech Kolak!

Kezébe kapta a gyereket és nekiereszkedett a városnak.

Folyton azt hitte, hogy az emberek utána bámulnak és ujjal mutatnak rá.

Megállott egy bolt ajtaja előtt és belekáromkodott:

— Mit röhögnek, hülyék! Hogy gyerekem van!

Csak maguknak szabad gyereket nevelni?! A hülyék mindenit!

Kiért a városból és elérte az erdőt, ahol kicsit leült. Körülötte sehol senki, csak az ágak susogása hallatszott, ahogy sárga leveleiket hullatják. És a közelben valahol valami erecske mosta a sziklákat. Leült és keserűen nézte a gyereket, aki csendesen visszanézett rája. Az egyik ujját szopogatta és mintha gondolkodna is valamiről. Arról a világról, ahonnan ide-érkezett.

Borech Kolak nem tudta, mit kezdjen ezzel a gyerekkel. Egy percig azzal foglalkozott, hogyan rázza le magáról... De

Lilien: Jona.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

hirtelen annyira megesett a szive, hogy lehajolt és megcsókolta. Hiszen a saját teste és vére... És annyira magához szorította, hogy a kis poronty érezni kezdte a nagy, meleg szeretetet és visszamosolygott az apjára...

— Ki vagy te, Slojmele? Mondd, ki vagy te kis fiúcska? Hol van az anyád? Az anyád? Akarsz-e az anyádhoz menni? Mondd, akarsz? No beszélj már, akarsz?...

A gyerek pedig örvendezett, mozgolódott, olyan édesen mosolygott, nevetett...

És Borech felismerte a gyerek arcában a saját arcát. Valami meleg járta át a csontjait... Valami különös, újszerű öröm: valaki, aki őrá is hasonlít...

— Oh, te kis Kolak! — szólt lelkesen a kis gyerekhez. Igen, igen, te egy kicsi Kolakocska vagy... te vagy a kicsi Kolakocska... És majd nagy Kolak lesz belőled... tudod... mászni fogsz a padlásokra, feltörni zárakat és borjúbőröket lopni... És gyereked is lesz majd... És az anyjuk szintén meg fog szökni elölük!... Te pedig jársz majd velük házról házra... Igen, igen, te egy Kolak vagy, a Kolak... Tudod-e, ki vagy? Te vagy a Kolak!... Én — a Kolak. Te — én... Igen, az enyém! Az enyém!...

És beledugta a gyereket a mellénye alá és szorította, szorította, melegen, forrón, anyásan...

A gyerek pedig keresni kezdett valamit...

— Az nincsen. Az Isten nem adott nekem a számodra etetni valót... Hej, ha adott volna! Nem adnám bérbe másnak. Nem ajándékoznám idegen gyerekeknek... Nem szöknék meg előled!...

Letette a gyereket a földre, aztán egy fa alá bújt és nézte, leste, mit csinál majd...

A gyerek pedig elfanyalodott egy kissé, szopogatta az ujjait, aztán félig sírva, félig fecsegve mondta: mam-ma, mam-ma...

Tovább bujt egy másik fa alá. Mintha saját maga elől akarna szökni... még tovább ment.. amíg egészen messze volt már tőle... Már nem látta, már sírását sem hallotta... aztán egy hirtelen iramodással — futni kezdett...

És futott, futott. Árkon-bokron keresztül, messze, messze. De a fülében ott esengett még a gyerek gügyögése: mam-ma, mam-ma... És úgy érezte, valami állat, valami rossz bogár közeledik a gyerek felé...

Kígyó...

A szive megremegett és nagyon fájt...

A feje is megfájdult, a keze reszketni kezdett, a lábai inogtak, de ő csak tovább futott...

Egyszer csak hirtelen megállott... Széjjelnézett és — azt se tudta, miért, minek? — visszafutott, vissza, a gyerek felé...

A gyerek már hangosan sírt. És azt is mondta már, hogy: páp-pá, páp-pá...

Felvette a gyereket és kifelé sietett az erdőből...

Mikor elérte az első erdőszéli kis házakat, szemére húzta a kalapját és ajtóról ajtóra járva, gépiesen, de melegen könyörgött:

— Kérek egy kis tejet egy árva számára... Kérek... egy kis tejet... egy kis árva gyereknek...

(Ford. *Kova Albert.*)

Lilien: Jeremiás.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Új héber költőkből

SIMONOVICS DÁVID: HOMÁLYFEDTE VÍZEN.

Homályfedte vízen siklik egy-egy csónak . . .
Eltüntek a tájak, nagy tenger, s a kék ég,
A végtelenségen ül néma sötétség.

Ó hová repültök a sötétbe vakon?
Látszik-e még szikra elcsillanó fényben,
S csak szemem, a szemem nem láthat az éjben?

Ó hová költöztetek a végtelen ködbe?
Hallszik-e még dallam elcsengve félénken,
S csak fülem, a fülem nem hallja már régen?

Az éjjel oly sötét, az éjjel oly néma . . .
Csak a szívem ég lángoló viharral,
Nem lesz-e már soha, már sohasem hajnal?

Ijesztő rémképek kergetnek és űznek . . .
Takaró menhelyet hiába les szemem,
Mélység torka elnyel, sötétség van velem . . .

Oda minden remény, s nem is félek többé,
Nem nézek előre, s nem tekintek hátra,
Rohanok, repülök éjvak pusztaságba . . .
Homályfedte vízen siklik egy-egy csónak . . .
Eltüntek a tájak, nagy tenger, s a kék ég,
A végtelenségen ül néma sötétség . . .

FRISCHMANN DÁVID: ISMERED AZ ÓRÁT?

Ismered-e az órát, oly félelmetes, édes . . .
Halk ima rezgi át megtépett, gyötrött lelked
Elrejtett zugait? . . .
S egy titkos fájdalom kél, magával visz hulláma,
S a ki nem ontott könny, eddig mélyen elzárva,
Előtolul, csillog, de le nem hull;
S vágyódol elterülni, porba hajtni fejed,
Hogy megsirassad léted s bántó keservedet,
Hangos imába fojtsad szíved mély fájdalmát,
S elsírt imáddal kiöntsd fenékig bánatát:
S *Istent* keressz magadnak? . . .
„Óh *Istent* adjatok, megtelt szívem imával!"

Ismered-e az órát, oly félelmetes, édes . . .
Szerelem rezgi át a megtört, vérző szívnek
Megtépett húrjait? . . .
S eddig nem ismert erő szívedet megragadja,
S ez halálra riadva megáll egy pillanatra,
S viszi magával vonagló lelkedet.
Vágyódol leborulni, a porban görnyedni,
Zokogni hangos szóval, tombolva örvendni,
Hogy zokogásba fojtsad szíved nagy keservét,
S fenékig kiürítsed, fenékig rejtekét;
S lelket keressz magadnak? . . .
„Egy *lelket* adjatok, égek szerelmi lázban!"

Héberből fordította *Juhász Mór.*

Lilien: Jób imádkozik.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

LIEBERMAN MANÓ: A ZSIDÓ JOG MUNKÁSTÖRVÉNYEI.

BEVEZETÉS.

A zsidó jog forrásai a biblia és a talmud. A talmud, köztudomás szerint nem különálló munka, hanem a biblia folytatása. Tovább fejleszti a biblia törvényeit, szigorúan ügyel arra, hogy minden tétel a bibliáig legyen visszavezethető és nem egyedül betű szerint, hanem főkép szellemileg is megegyezzen a biblia szellemével.

Habár a talmudszerzők nem zárkóztak el a szomszéd népektől (Baba-Kama 82ᵇ, 83ᵃ), szükségesnek mondották, hogy a mágusok tudományát is tanulmányozzák és kötelességé tették, hogy a zsidók szellemi összeköttetést tartsanak fenn a többi népekkel (Sábot 75ᵃ), tehát figyelemmel kísérték koruk összes jellenségeit és oly elfogulatlanok voltak, hogy ellenségeiktől sem tagadták meg az elismerést, azoktól sem vitatták el az okosság jelzőjét (Mgiláh 12ᵃ, 16ᵃ), *kötelező erejűnek mégis csak azt ismerték el, ami a zsidó hagyomány szerint a mózesi törvényeken alapult.* (Szánhedrin 88ᵇ, 89ᵃ.) Ezért az, amit a zsidóságban törvénynek fogadtak el, hű tükre a zsidó gondolkodásnak, a zsidó felfogásnak és a zsidó gyakorlati életnek.

Vannak ugyan a talmudban és a talmudon alapuló gyűjteményes munkákban olyan törvények is, melyekről mindez a mai zsidóságra vonatkoztatva nem állítható, de nem azért, mintha azok idegen hatások eredményei, vagy más népektől szolgalelkűen átvett törvények volnának, hanem mert azok részben olyanok, amelyek akkor, midőn azokat részletesen tárgyalták és törvénybe foglalták, már tárgytalanok voltak, mint p. o. az áldozati, a levitikai tisztasági és a kizárólag Izráel országában kötelező mezőgazdasági, tizedelési és szegényügyi törvények, részben pedig olyanok, amelyek később vesztették el gyakorlati értéküket a monotheista vallások nagy elterjedtsége folytán, mint p. o. a bálványokra és a bálványimádókkal szemben tanusítandó eljárásra vonatkozó törvények. A jelen dolgozatban vázlatosan ismertetendő törvények azonban még a közelmultig általános érvényben voltak és sok helyen még most is gyakorlati alkalmazásban vannak, ezért nem egyedül történeti, hanem gyakorlati értékkel is bírnak.

Minden országban, ahol és ameddig a zsidókat az általános országos törvényeken kívül álló idegeneknek tekintették és ezzel őket külön zárt társadalom alkotására kényszerítették, ott és addig nemcsak szigorúan vett vallási ügyeiket, hanem polgári és magánjogi ügyeiket is saját törvényeik szerint intézte a minden községben létező „bészdin" — törvényszék. Ezért képezi a zsidó irodalomnak a jogi éppen olyan eleven részét, mint a szorosan vett vallási irodalom és az ugyanolyan multra és fejlődésre tekinthet vissza, mint emez. Terjedelemre nézve azonban a zsidó tudományos irodalom összes ágai között a jogi egyike a legnagyobbaknak, ami érthető is, mert hiszen minden nemzet tudományos irodalmának a jogi képezi egyik legtekintélyesebb részét, miként a nyelvtanokban is az ige tárgyalása foglalja el a legnagyobb helyet. Ha mindemellett a zsidó irodalomnak európai nyelveken eddig megjelent ismertetései között csak szórványosan akadunk a zsidó jogi irodalom ismertetéseire, ennek oka nem a nevezett irodalmi ág szegénysége és fejletlen volta, hanem az, hogy a legtöbb kutatás e téren történeti, vallási és nyelvtudományi szempontból történik, mert a hébert tudó irodalombuvárok legnagyobb része ezeken a tereken működik.

A gyakorlatias irányú jogászvilág a zsidó jogot eddig alig méltatta figyelemre, ami bizony nem helyes, mert ezen jognak az ismerete és ismertetése nem egyedül a zsidóságnak válnék előnyére, hanem a jogtudományra általában is megtermékenyítő hatást gyakorolna. Ennek némi igazolásául szolgáljon a következő ismertetés.

A BIBLIA MUNKÁSTÖRVÉNYEI.

A biblia törvényei négy főcsoportba oszthatók: 1. Tisztán vallási, 2. erkölcsi, 3. egészségügyi, 4. köz- és magánjogi törvények. Az utóbbiak egyik részét képezik az örökös tulajdont képező idegen származású, a smitoh vagy jóbel évben okvetlenül felszabaduló izraelita származású szolgák és a munkásokra meg napszámosokra vonatkozó törvények. A „rabszolga" kifejezés használatát szándékosan kerültem. A rabszolga ugyanazt jelenti, mint a servus, klave vagy esclave. Ez alatt olyan szolgaszemélyt értettek, aki a fölött a tulajdonosnak korlátlan hatalma volt, azt tehette vele, amit akart, anélkül hogy bárki a szolgát gazdája önkényével szemben *törvényesen* megvédhette volna. Ilyen szolgálati viszony a zsidó törvények szerint sohasem létezhetett. Az örökös szolga testi épségét és életét a tulajdonossal szemben is megvédte s ilyen irányú vétséget rajta is szigorúan megtorolta a törvény (Móz. II. 21. fej 20. és 26-27. v.) A szolgákra vonatkozó törvények már a bibliában is aránylag bőven vannak részletezve, a munkástörvényeket azonban majdnem kizárólag a talmud tárgyalja részletesen. A munkások jogviszonyairól Mózes öt könyvében csak a következő vonatkozásokban van szó:

1. A fizetéses pásztor felelős a reábízott jószágért, ha az ő hibájából érte azt baleset, ellenben fel van mentve a kártérítés kötelezettsége alól, ha állítja és tanúk hiányában esküvel bizonyítja, hogy a kár nem az ő hanyagságából ered (Móz. II. 22. fej. 9 – 12. v.)

2. „A napszámos bérét ne tartóztasd magadnál reggelig". (Móz. III. 19. fej 13. v.)

3. „A papnak zsellére és bérmunkása ne egyék a szentségből." (U. o. 22. fej. 10. v.)

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Lilien: Dániel víziói.

4. Három évnél hosszabb időre szóló szolgálati bérszerződést kötni nem lehet. (Móz. V. 15. fej. 18. v.)

5. „Ne nyomorgasd a szegény és szűkölködő bérmunkást se az atyádfiai, se a jövevényeid közül valót, aki országodban kapuid között van. Azon a napon add meg az ő bérét még napnyugta előtt, mert szegény ő és csak az táplálja az ő életét". (Móz V. 24. fej. 14-15. v.)

Ez az öt törvény kezdetleges gazdasági viszonyok között teljesen elegendő volt a munkaadó és munkás közötti jogviszonyok szabályozására. Később azonban, midőn a foglalkozási ágak bővültek, újabb jogi esetek merültek fel, melyeknek elbírálására a meglevő törvények nem voltak elegendők. Azonban a bibliai törvényektől független új törvényeket alkotni nem lehetett, mert a zsidóknál nem a nép és nem az emberi tekintély volt a jogforrás, hanem az isteni kinyilatkoztatás, már pedig az így létre jött törvényekhez hozzá tenni, vagy azokból elvenni tiltva volt. (Móz. V. 4. fej. 2. v. és 13. fej. 1. v.) Ez könnyen megakasztha tta volna a fejlődést, mely minden élő szervezet főkelléke, ha az a bölcs előrelátás, mely a bibliá szerkezetében mindenütt észlelhető, nem érvényesült volna itt is. Azonban a bibliának eme parancsa (Móz. V. 17. fej. 8—13. v.), hogy minden felmerülő kérdésben mindenkinek a saját korabeli bíróság döntését el kell fogadnia és attól eltérnie nem szabad, megadta a módot arra, hogy a biblia alapelveire támaszkodva fejlesszék a törvényeket.

Ezt a feladatot teljesítették a tannák (10 – 219) és az amorák (219—500), akik tanítók és bírák voltak egy személyben. Ezek tanításaikat és döntéseiket nem foglalták mindjárt írásba a nyilvánosság részére, hanem szóbelileg adták elő a babiloniai főiskolákon. Amíg a tannák működésének eredményét 189-ben a „Misna" és az amorákét 499-ben a „Gemáráh" című művekben, melyek együtt a „Talmudot" képezik, közre nem adták, addig ez az anyag csak magánjegyzetekben létezett, épúgy mint napjainkban is sok egyetemi előadás anyaga nincs könyvbe, hanem csak jegyzetbe foglalva. Azért ezt szóbeli tannak és a 66-ban már végleg lezárt, írásban közreadott 24 könyvből álló szentírást írott tannak nevezték. A szóbeli tant az írott tannal egyértékűnek minősítették és olybá vették, mintha az Isten ezt is Mózes útján közölte volna (Talmud: Ros-Hasonoh 25ª, Sábot 31ª, Chágiga 3ᵇ és 10ª).

Ez a felfogás az Új-testamentomban is található. Itt egy az írástudókat és farizeusokat erősen ostorozó rész bevezetésében ez olvasható: „A Mózes székében ülnek az Írástudók és a Farizeusok. Mindeneket azért, melyeket néktek parancsolnak, hogy megtartsátok, megtartsátok és megcselekedjétek" (Máté 23. 2—3.)

Az írott tan mellett tehát a szóbeli tan képezi forrását a zsidók alkotta szociális törvényeknek is. Ennek alapján már nemcsak vázlatos alapelvekről, hanem egy fejlettebb társadalmi életnek megfelelő részletes munkástörvényekről lehet beszámolni.

A MUNKABÉRSZERZŐDÉS.

Ez a római és modern jog szerint is kétoldalúlag kötelező szerződés, mellyel az egyik fél munkaerejét bér mellett bizonyos időre és célra a másik

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

fél (gazda, munkaadó, vállalkozó) rendelkezésére bocsátja. Talmudi jog szerint a munkabérszerződés csak a munkaadót köti, ellenben a munkást nem. A munkás bármikor visszaléphet és nem kötelezhető a munka folytatására még akkor sem, ha az egész bérét már előre felvette és azt rajta behajtani nem lehet. A felvett bér csupán mint követelés áll fenn a munkaadó javára. (Talm. Baba-Kamma 116b; Maim. Szchirot 9. c. 4. §; Chosen-Mispot 353. c. 3. §.)

A munkásnak ezt a jogát Ráv (megh. 243-ban) a következőképen okolja meg: „Mert az én szolgáim Izráel fiai, az én szolgáim ők". (Móz. III. 25) fej. 55. v.) és nem a szolgák szolgái. (T. Baba-Kamma 116b.)

Lilien: Kút a templomtéren Jeruzsálemben.

I. FEJEZET.

A MUNKÁSSZERZŐDÉS MEGKÖTÉSÉRŐL.

1. A szerződés feltételeinek megállapítása a felek szabad egyezkedésének tárgya. (T. Baba-Meciah 77a; Maim. Szchirot 9. c. 4. §; Chosen-Mispot 332. c. 5. §.)

2. A törvényes helyi szokással ellenkező igények a munkásokkal szemben nem támaszthatók, még béremelés ellenében sem, ha azok a szerződésben világosan kikötve nem lettek. (T. Baba-M. 83a: Maim. Szchirot 9. c. 1. §; Chosen-Mispot 331. c. 1. §.)

3. Szóbeli szerződés egyik félre sem kötelező. A szerződés csak akkor válik a munkaadóra feltétlenül kötelezővé, midőn a munkások a munkát megkezdették. A munka megkezdése előtt a munkaadó is visszaléphet kártérítési kötelezettség nélkül, ha a munkások akkor, midőn ő szegődtette, másnál nem kaphattak volna munkát.

4. Ha a munkások még nem kezdették meg a munkát, azonban a munka helyére elmentek, de dolgozni nem kezdettek, akkor is tartozik a munkaadó őket díjazni, ha az ő hibája vagy hanyagsága akadályozta őket a megkezdésben. (Talm. Baba-Meciáh 76b; Maim. Szechirot 9. c. 4. §; Chosen-Mispot 333. c 1—2. §.)

5. A szerződés tartalmát a munka mineműsége, a munkaidő tartama vagy mennyisége és a munkabér megállapítása képezi. (T. Baba-M. 83a Maim. Szchirot 9. c. 1. §; Chosen-Mispot 331. c. 1—2. §.)

6. Három évnél hosszabb időre elszegődni nem szabad, mert ez beleütközik az egyéni szabadság megóvásának kötelességébe. (Chosen-Mispot 333. c. 3. §.) Erre hivatkozva rabbi Szófer Mózes, megh. 1839-ben, egy hozzá intézett kérdésre úgy döntött, hogy rabbinak sem szabad állást vállalni oly szerződés alapján, melyben leköti és kötelezi magát, hogy ha a kikötött idő előtt hagyná el hitközségét, tartozik a hitközségnek ő reá fordított kiadásait megtéríteni. (Chászám-Szófer jogügyi responsumok 172. c.)

II. FEJEZET.

A MUNKÁS KÖTELESSÉGEI.

7. Ha a megállapodásban a munka nemét meghatározták, köteles a munkás azt, hozzá hasonlót vagy annál könnyebbet teljesíteni.

8. Ha csupán napszámra szegődött, köteles minden munkát, melyet a helyi szokás szerint napszámosokkal végeztetnek, teljesíteni. (T. Baba-M. 77a; Maim. Szchirot 9. c. 7. §); Chosen-Mispot 335. c. 1. §.) (FOLYT. KÖV.)

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

FARKAS ALADÁR: NAGY HIMNUSZOK . . .

Nagy himnuszok: világverő csodák,
Amiktől a lélek az ég felé reszket,
Melegség-pazarló bús melódiák
Be' meggyötörtétek kicsi gyerek-lelkem,
S a megkinzott férfi jaj be' elfelejtett.

Tél-kopasztotta erdőségbe csaltak,
Embersóhajtól átkos jajra gyúlva,
Emberörömtől földre leteperten.
— Jaj a kicsi, félénk, könnyes fiúcskának,
A szomorúságtok éltét, hogy földúlta!

Hajszolta, vert a dallam a lelkem,
S terült, borult a kín a szivemen.
A himnuszokat lassan elfeledtem,
S megmaradt a bűn, a szomorúság.
. . . Hirtelen jött az élet, nagyon hirtelen . . .

Kis multam tört rám: ma péntek este.
Két lánghimnusz az ócska asztalon
Búsan zendül fel, fel a mennyezetre,
Aztán megrogyón, imásan átkarolva
Velem, velem a templomba hajol.

Igen a templom: mintha csak rám várna,
S ünnepre lesön ezek a padok.
Száz élet hull s nem hűl ki az a lámpa.
S hogy sírnak ezek a szálló dallamok,
S én szállok, szállok velük . . . Istenem . . .

A régi ének mind szivemre áll,
A régi ének mind csak engem kábít,
Most megláttam a nagy kínok csodáit:
A fájdalom most alig-alig fáj.
. . . És száll a régi ének, száll csak száll . . .

Nagy himnuszok: világverő csodák,
Amiktől a lélek fájdalomra reszket,
Melegség-pazarló bús melódiák:
Ha kínok fogatján jön felém az élet,
Titeket, jaj, örökre elfeledlek! . . .

Lilien: Záródísz.

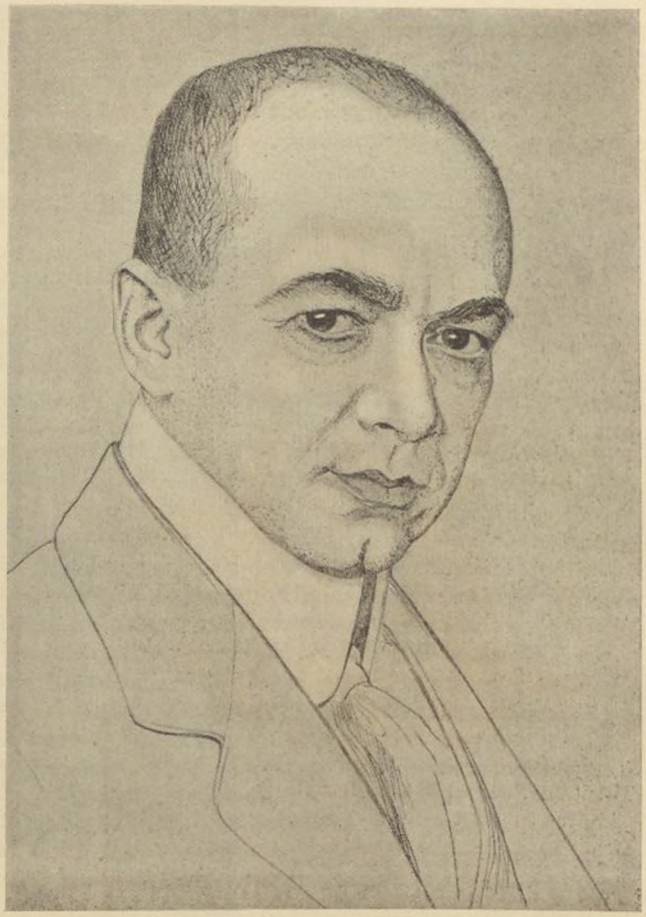

Lilien: Önarckép.

BÖRRIES MÜNCHHAUSEN BÁRÓ: LILIEN ÉS ÉN.[1]

Mult és Jövő szerkesztője megkért, mondjak el egyet-mást barátomról, Efraim Mózes Lilienről és könyvünkről, a „Juda"-ról. Bár már ismételten elbeszéltem a nyilvánosság előtt — legutóbb úgy hiszem a „Welt"-ben — hogyan keletkezett ez a könyv, az ember szívesen beszél a gyermekeiről és a „Juda" a mi szellemi gyermekünk. És hozzá micsoda jól nevelt és sikerült fiú, ugy-e Efra?

Persze te azt szeretnéd, hogy ne nagyon dicsérjem az emberek előtt, de látod, az a kellemes egy közös műnél: mindegyik közülünk tetszése szerint szépnek találhatja és amellett nem kell szégyenkeznie. Ha neked valaki azt mondja: „De Lilien úr, ne dicsérje annyira a saját könyvét!" akkor azt feleled rá: „Miért ne találhatnám szépeknek

[1] Münchhausen Börries bárónak, a németek legünnepeltebb balladaköltőjének első műve a zsidótárgyú verseket tartalmazó „Juda" volt, amelyet Lilien illusztrált. A verseskötet nagy feltűnést keltett és különösen az, hogy a keresztény főúr ennyire bele tudott mélyedni a zsidó érzésvilágba. Szerk.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

a Münchhausen verseit? Talán a saját rajzaimat dícsérem?" És ha valaki ezt az írást olvassa és szól: „ez a Münchhausen újra a könyvéről s „Juda"-ról beszél," akkor kész a felelet: „Barátom, én nem a saját verseimet dícsérem, hanem Lilien könyvillusztrációját!"

Münchhausen Börries báró

De komolyan Efra: miért ne találjuk örömünket egy könyvben, amely már mindkettőnknek oly végtelen sok örömöt szerzett! És annyi fáradságot! Eleinte ugyan minden egész símán ment. Kart karba öltve kószáltunk Berlínen keresztül és te azt fejtegetted, hogy ne adjam ki zsidó balladáimat a többi verseimmel egyetemben, te magad (akinek akkor nem volt mit enned, ha néhány hétig nem dolgoztál!) te magad akartad a könyvet illusztrálni, ahogy még könyvet nem illusztráltak, minden tudásodat, minden idődet, minden erődet rá akartad pazarolni erre a könyvre, olyan pompás ruhát akartál szabni ezeknek a verseknek, amely méltó volna egy királyi könyvhöz. Azután megkezdődtek a tervezgetések, majd a te műtermedben, majd az én csínos sarokszobámban ültünk és megállapítottuk az egyes részleteket, a könyv formáját, a papírost, a kötést és más efajtát.

Tulajdonképen vakmerők voltunk! Megállapítottuk egy könyvnek a papírosát, amely a kiadójának körülbelül 30,000 márka költséget okozhatott, anélkül, hogy kiadónk lett volna. Napokon, heteken keresztül dolgoztunk abban a bizonytalan reményben, hogy egy napon találunk majd valakit, aki átveszi tőlünk a munkánkat. És közben te plakátokat rajzoltál, én pedig doktornak készültem. A te plakátjaid és az én diplomám most porosan és jól elcsomagolva együtt szunnyadnak valamelyik sarokban. Vigyázz, nehogy valahogy felkeltsük ezt a holmit!

És a kiadó megjött! Olyan kiadó, aki örökös mintaképe lehetne a kiadóknak, akiből, ezt már akkor is megállapítottuk, ojtásokat kellene csinálni, hogy a fajtája ki ne haljon.

Mindvégig igaz és előkelő barátja maradt mindkettőnknek és a könyvünknek és sohasem mondott nemet, mikor valamit másképp akartunk a könyvben. És ezentúl kétszeres energiával haladt a munka.

Elérkezett a vakáció és az én thüringiai kastélyomban, Windischleuba-ban laktunk mi ketten. Ott fenn egy világos toronyszobát rendeztünk be a számodra ateliernek, félreeső és csendes, úgy ahogy kívántad Efra! És ott fenn teltek a délelőttök, mialatt én a „Sámson"-t, a könyv egyetlen még nem kész balladáját befejeztem, te a kereteken és képeken dolgoztál. Ki voltak tárva az ablakok, a mező felett távoli pásztortüzek füstje lebegett és egészen messziről néha ostorpattogás hallatszott és egy egy tompított hüott! Csak néha riadtunk fel, mikor egy sólyom éles kiáltással hajlott el közvetlen az ablakunk előtt, egymásra néztünk és örültünk a csendnek. Aztán újra lemásztunk e régi kastély sok lépcsőjén és folyosóján és kis átjáróin és te néha csodálkozó szemmel nézted a neked még idegen környezetet: a kereszutakat, a köröndöt, a nagy lovagtermet, a fegyverzeteket és címereket, a sáncot, a falakat és tornyokat. Ebéd után gyalog vagy kerékpáron bejártuk a pompás thüringiai földet. Emlékszel-e még, Efra, hogy jártunk erdőn, mezőn keresztül, hogy álltunk a tóparton, hogy néztük a sirályokat és te hogy csodáltad először életedben a német erdőben az őzeket és mókusokat?

Így éltünk együtt és lassanként egészen megértettük egymást. És ennél a megértésnél lett egésszé a könyvünk és teljessé a barátságunk. Mert mily sok volt bennünk, ami elütött egymástól, mint nappal és éjszaka! A te sötét, örömtelen ifjúságod, a messzi galíciai hazád, a kis nyomorúságos faluban, a küzdésed és szenvedésed, a belső hontalanságod. Mindig szégyenkeznem kellett előtted. Nálam minden olyan természetes volt és olyan biztos alappal birt. Az én szász hazám, a hannoveri birtokok, a kiterjedt vidám rokonság, ragyogó, boldog ifjúságom, amelyben egész a mai napig alig maradt vágyam teljesületlen. Ahol te nehéz küzdelmeket vívtál, nekem ölembe hullott minden. Ez bántott néha. Mi ketten, úgy hiszem, sokat tanultunk egymástól.

De vajjon a publikum elé tartozik mindez? Hiszem, hogy igen, mert enélkül a „Juda" meg sem érthető. Bizonyos személyes harmónia nélkül két művész egységes műve el sem képzelhető. Csak aki Liliént és engem ismer, fog mindent teljesen átérteni a könyvünkben és ez a végső oka a művész minden személyes visszaemlékezésének.

Így született meg a könyv. Az első húsz napon több mint 600 példány fogyott el belőle, 13 hosszú

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

tárca jelent meg róla ugyanezen idő alatt és máig körülbelül 400 lap és folyóirat foglalkozott vele. Európaszerte rabbinusok és laikusok, tudósok és tudatlanok beszéltek és írtak róla.

Igen, Efra, a mi könyvünk tehetséges és jól sikerült gyermek volt! Hogy mi lett belőle és miként hatott, ítéljék meg mások, mi azonban örüljünk neki.

Börries, Freiherr von Münchhausen
auf Windischleuba.

BLUMBERGER J.: EGY VÁLASZTÁSI HISTÓRIA. (NAPLÓTÖREDÉK.)

1822-től 1878-ig nagy idő, nagy út. A félszázadot meghaladó idő még egy ország, egy nemzet történetében is nagy és sok változást, átalakulást hoz, hát még egy kis község és egy család életében?!

A mi kis falunkban egy gögös, dölyfös és indulatos oligarcha és egy a szívjóságáról épp úgy, mint ártatlan csínytevéseiről híres gróf közösen bírtak egy 1400 holdas birtokot. Osztály szerint a birtok legnagyobb része a grófé volt és ezt a faluban lakó zsidónak bérbe adta. Megtudta ezt az oligarcha, nehogy zsidóval legyen osztályos, ő is ugyanannak adta bérbe az ő birtokrészét. Ez 1822. évben történt. Az uraságok behivatták a jobbágyságot és így szóltak hozzájuk: „N. N.-nek adtuk át a birtokot, ezentúl őt úgy tiszteljétek, mint minket". Ez szöget ütött a jobbágyság fejébe. Elkezdtek tanakodni, hogy hát miként is tiszteljék ők ezutáni földesurukat? Míg végre kisütötték, legjobb lesz ezt magától az új uraságtól megkérdezni. El is mentek hozzá, ahol azonban csak az asszonyt találták odahaza. Amint az asszony meglátta a sokaságot a lakás felé közeledni, feltűnt neki, hogy már a kapun kívül veszik le kalapjaikat és amint az udvarba értek, szép sorjába állva, halk hangon beszélgettek. Az asszony elibük menve kérdezi: „Mi járatban vannak kendtek jó emberek?" Mire a legöregebb előáll és mondja: „Azt jöttünk megkérdezni, hogy ezután miként tiszteljük, mert a gróf úr azt mondta, úgy tiszteljük, mint őt; *** úr pedig azt mondta, úgy tiszteljük, mint őt, hát nem tudjuk, méltóságosnak tiszteljük-e vagy nagyságosnak?" Mire az okos és jólelkű asszony azt felelí: „Jó emberek, tovább leszek én szomszédasszony, meg árendásné asszony, mint méltóságos és nagyságos. Ezután is csak úgy tiszteljenek minket, mint eddig". Erre érkezett haza az új földesúr. Megtudván, miről van szó, megmagyarázta a jobbágyoknak, hogy a bérbeadó uraságok csak arra értették azt, amit

Lilien: A „Juda" kötési táblája.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Lilien: Lembergi éj.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Lilien: Jesajás. (A Judából.)

mondtak, hogy a földesúri jogok gyakorlásában, rendelkezéseiben legyenek iránta oly tisztelettel és szófogadással, mint amazok iránt. „Különben is én azt mondom kendteknek, hogy aki hű, becsületes és tisztességes jobbágy lesz, annak én nemcsak jó földesura, de jó apja, gyámolítója, tanácsadója leszek. Tisztelni pedig csak úgy tiszteljenek, mint eddig." Hogy mi volt a jobbágy, az urbéresség és mi volt a földesúr, e kettőnek egymáshoz való viszonya, csak az tudja, aki ezt az úrbéres jobbágyságtól, vagy más érdektelen korabeli emberektől hallotta, mint jó magam is. A jobbágyságnak nem volt semmi joga, de kötelessége annál több volt. Nappali és éjjeli munkája, egész életének igyekezete, szorgalma, mind a földesúr előnyét szolgálta, a jobbágyságnak virágai neki nyíltak, a feslő bimbót ő szakította le és a kinyílt rózsa ártatlan szirmai neki illatoztak, amit a „jus primae noctis" embertelen törvénynyel menthettek — és ezen felül még a szegény jobbágy ki volt szolgáltatva a földesúr szeszélyeinek is, úgy hogy akár megérdemelte, akár nem, a földesúr a hajdujával 25 botot veretett a jobbágy alfelére — néha csak virtusból is. Ez alól még a községi előljáróság sem képezett kivételt. Jaj volt az élete annak a jobbágynak, akinek a földesura még dölyfös, indulatos és könyörületet nem ismerő volt, mint az itt szóban forgó oligarcha is.

Nagy volt tehát az öröm a mi jobbágyaink közt, hogy legalább egy időre megszabadulnak kínzó földesuruk hirtelen fellobbanó haragjától. Fogadalmat is tettek az új uruknak, hogy hűek, jók, becsületesek lesznek. És mind a két fél becsületesen betartotta azt, amit egymásnak ígért. Még az ötvenes években is, mikor a roboda már rég elmult, a volt jobbágyok ivadékai áhítattal beszéltek a zsidó földesúrról. Ennek feledhetlen jóságát az apa a fiúnak, az anya leányának, az öreg nagyszülő az unokának beszélte el és így maradt fenn ezen zsidó életpárnak jó emléke nemzedékről nemzedékre, több emberöltőn át.

1853. évben a mi vidékünkön nagy ínség volt, kenyérnekvaló már a közeli és 2—3 napi járásnyira levő városokban sem volt kapható. A 8—10 napi útba kerülő tiszamenti városban zabot még lehetett kapni 40—45 és több váltó forintért köblét, ami a mostani érték és mérték szerint körülbelül 33—38 korona, sőt 40 korona is volt 1 és $^1/_4$ hektoliter. Ezt csak a tehetősebbek, kiknek nemcsak pénzük, hanem igavonójuk is volt, szerezhették be, hogy abból kenyeret nyujtsanak az éhező családnak. A szegényebbeknek tehát még zabkenyérre sem volt kilátásuk és az éhenhalásnak lettek volna kitéve, ha a jó Isten mentőangyalt nem rendelt volna nekik a fent említett zsidó családban, amely valóban mint jó szülő gondoskodott a falu szegényeiről. Ennek ugyanis volt jó egynehány köböl búzája, rozsa, kukoricája, árpája és zabja; ezenkívül volt szép juhászata, sok fejős birkája és ha a gabonaneműeket eladni és a juhtejet elárusitani akarták volna, bizonyára nagyon drágán aghatták volna; de ők többre becsülték az embertársaikkal való jóttevést, a szegények ístápolását és a zsidóság iránti tisztelet és szeretet ápolását, mint a saját anyagi hasznukat. Más években a juhtejért a számadó juhász árendát fizetett, most pedig köteles volt „befejni", azaz a tejet mindennap beszolgáltatni.

A gabonaneműek keverékéből kenyérnek valót öröltettek; a jóságos zsidó asszony a juhtejből jó, édes, turószsendicét főzetett; a lisztből naponta annyi cipót süttetett, ahány gyermek és annyi 2—3 sőt 4—5 fontos kenyeret süttetett, ahány szegény család volt a faluban. A szegényeknek megmondták, hogy mindennap mikor jőjjenek a kenyérért és zsendicéért. Ez aztán a család nagyságához mérten lett kiosztva. A falu gyermekeit pedig a zsidó család legifjabb fia — ki már akkor 10 éves volt — hívta össze étkezni. Ezeknek ha jó idő volt, kint az udvarban, esős időben pedig a nagy korcsmaházban nagy tálakba tálalták fel a zsendicét; mindegyik fiú megkapta a fakanalát és cipóját. A tálakat körülülve jóizűen és vigan folyt az étkezés. A zsidó fiu körülöttük posztorkodva biztatta őket: „Csak egyetek, van még a konyhában sok". Étel után pedig megkezdődött a „katonásdi" játék, amint azt a közeli városban a gyakorlótéren látták. Vezérük persze a zsidó fiú volt. És ez így ment tavasztól aratásutánig. A hálálkodás sem maradt el. Az akkori érsek is

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

köszönetét fejezte ki a zsidó családnak a híveivel tett sok jóért. De ennél sokkal többet ért ama ragaszkodás, amaz igazi szeretet és tisztelet, melylyel a falu népe iránt uk viseltetett. És midőn 1860. év őszén mind a ketten elhaltak, a lakosság mint szerető gyermek a jó szülőket őszintén megsiratta, emlékét kegyelettel őrizte és a szeretetet és tiszteletet gyermekeire is átvitte.

1878. évben megüresedett a faluban a körjegyzői állás. Ekkor már a „katonásdit" játszott gyermekekből volt a községi előljáróság és képviselőtestület és a gazdaközönség azokból állott, kiket a zsidófiú hívott össze jóllakni az inséges időben.

Az eddigi jegyzők, amellett, hogy a jegyzői szakmában tudatlanok voltak, s az állás szépségét, munka- és hatáskörét felfogni nem tudták, nem is emelkedtek ama színvonalra, amelyen lenniök kellett volna. Lusták és iszákosak voltak. Nem törődtek sem a községgel, mint erkölcsi testülettel, sem a közület vagy egyes lakosok érdekével. A közállapotok züllöttek voltak. Lopás, gyujtogatás és mezei tilalomtörés napirenden volt. A nép a tönk szélén állt, a község, mint ilyen a sokféle tartozás súlya alatt összeroppant. A lakosság tudta, érezte, hogy ez mind a jó vezetés hiánya miatt van így és maga is sóvárgott oly jegyző után, aki rendbeszedje.

Többen tudták, hogy az a zsidófiú, aki gyerekkorukban őket jóllakni hívta össze és aztán a katonásdinál vezérük volt, a harmadik vármegyében, ahol akkor lakott, jegyzői vizsgát tett. Amint a jegyzői állás üresedése biztos volt, a lakosság figyelme feléje fordult. Irtak, irattak neki, deputációztak nála, hogy jöjjön haza jegyzőnek. Legyen az ő vezérük, hisz gyermekkorukban is az volt. Azonban ismerve a züllött állapotokat, fázott a megtiszteltetéstől, bármennyire is szeretett volna egy jegyzői állást elnyerni. Végre is a kenyérmezői harcban nem lehetett a nehézségeket és a jövő rejtélyeit nagy bírálat tárgyává tenni, hanem el kellett fogadni a győzelem esélyeit és kilátásait a nyujtott módon.

A jegyzőválasztás akkor még az 1871. évi XVIII. t.-c. alapján történt, amely törvény a kijelölési jogot a községi képviselőtestületnek adta meg. Midőn a helyettesítésről volt szó, a választók az ő zsidó jelöltjüket nagy lelkesedéssel választották meg. Ezen a választáson az egyik segédszolgabiró elnökölt, aki a zsidó családot ismerte — és örömének adott kifejezést e választás felett.

A körjegyzőséghez tartozó három község választóinak bizalma megnyilatkozását látva, a megválasztott a legboldogabbnak érezte magát széles e világon. De amint a hithű zsidó tartja — „éjn szimchó b'lau ketotó" — nála csakhamar valóra vált, úgy hogy az öröm és boldogság kelyhébe záporként kezdtek hullni az üröm keserű cseppjei.

A vármegye szabadelvűnek vallotta ugyan magát és büszke volt arra, hogy mindig ellenzéki követeket küldött az országgyülésre; de azért mégis, a vármegyét domináló katholikus papsága által a klerikálizmus járszalagján lett vezetve és nagy megütközést váltott ki az, hogy egy zsidót választottak meg körjegyzőnek, — főkép a küllisztviselők: a főszolgabirók, szolgabirók, no meg a jegyzők — kik a falusi plébánosokkal cimboráltak, indignálódtak módfelett ezen s vakmerőségnek tartották, hogy zsidó merjen a jegyzői pályára aspirálni. Nem elég, hogy az orvosok, ügyvédek konkurrenciát csinálnak a keresztényeknek, hát még a tisztviselői pályáról is kiszorítsa az úri embert. Össze is röffentek és kiadták a jelszót: „Zsidó ne legyen jegyző a vármegyében."

A kérdéses körjegyzőség főszolgabirója a régi gárdából való volt azzal a jelszóval, hogy „hiába nem lehet". Minden kakas neki kukorékolt, minden madár neki fütyült a járásban, főkép ha zsidó portáról jött a hang. Ebben a választási ügyben azonban, akármily hangosan kukorékolt a kakas és akármilyen szépen fütyült a madár, a hangot nem hallgatta meg, mivel zsidó jegyzőt nem akart. Legelső dolga az volt, hogy két héttel a választás után kijött a helyszinére, a három község képviselőtestületét összehivatta és a helyettes jegyző választását azon indokolással, hogy a segédszolgabirót a választás megtartására ő fel nem hatalmazta, semmisnek és a magával hozott egyént helyettes jegyzőnek jelentette ki. (FOLYT. KÖV.)

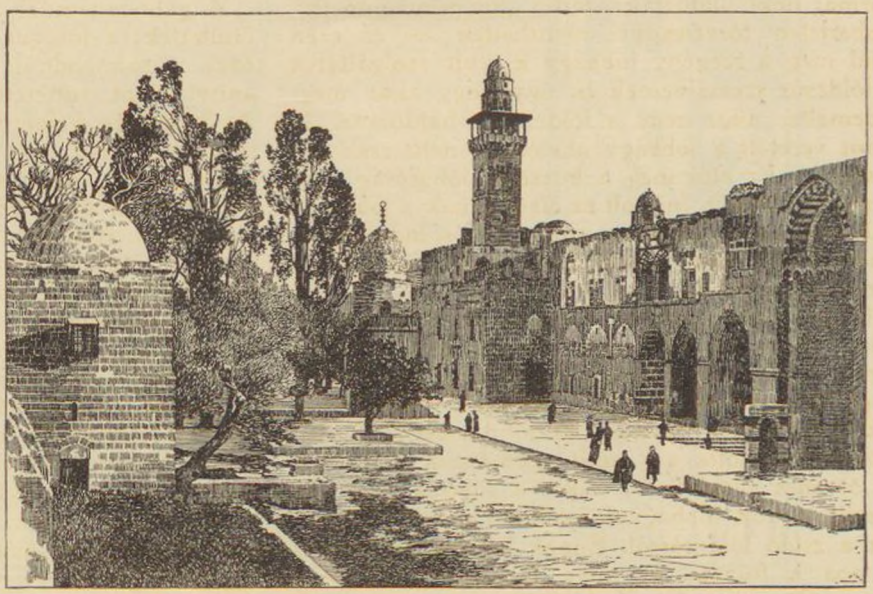

Lilien: Antonia-vártér Jeruzsálemben.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

BOKOR IZSÓ: ZSIDÓ NÉPDALOK.

Ha a közelmultban itt járt pétervári zsidó népdaltársulat bemutatkozása más eredményt nem is mutatott volna fel, mint azt, hogy szélesebb néprétegekben felkeltette az érdeklődést a zsidó népdalok iránt, akkor is nagy jelentőséget kell tulajdonitanunk Medvedjew és társai fellépésének, amelyet a Zsidó Szemle szerkesztőségének agilitása tett lehetővé. Hát vannak zsidó népdalok is? — kiváncsiskodtak sokan. Akik ott voltak, azok tudomást is vettek erről, azzal, hogy ott, ahol a zsidóság még nem asszimilálódott teljesen az őt körülvevő népekkel, ott, ahol még szabadon kiélheti a maga üldözött, vad milleujében ősi mivoltát, ott él és virul a népdal, a léleknek a hagyomány útján öröklődő tartalma. A mi társadalmunk még nem eléggé zsidó s már nem eléggé naiv és igy nem

Lilien: Az ember olyan mint a fű (zsoltár).

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

eléggé fogékony arra, hogy a népdalok közelebb férközzenek szívéhez. Pedig nekünk, magyar zsidóknak is, megvannak a magunk speciális népdalaink, bennök itt-ott egynéhány choríjambus, a magyar népdalokat jellemző dalforma és modulatió, de mindvégig tipikusan keleti és a laikusnak is könnyen felismerhető búja, jellegzetes melódika. Ilyenek a nagy számmal feltalálható úgynevezett „zemiroth", amelyeknek a péntek este, a szombat, a „solós sz'udósz" ad létet; szövegük legtöbbször az alkalomra íródott, de gyakran ima vagy zsoltárszöveg; egyazon szövegek dallama azonban gyakran eltérő, nagy szerep jutván az egyéniségnek. Az alkalmat mindegyik, nem csupán szövegében, hanem dallamában is hűen tükrözi vissza. Az 1. számú dal alaptónusa vidám és napfényes, mint a szombati, pihenésben teljes kielégülést találó lélek derűje; míg a mult számunkban közölt dalok közül az elsőnek alaptónusa már komolyabb, a csendes szemlélődés, rezignált elmélyedés érzik ki minden hangjából, teljesen kifejezvén azt a hangulatot, amely létet adott neki.

Az orosz zsidó népdalok dalformája önállóbb és majd mindegyike alaptónusában megegyezik. Fájdalmasak, panaszosak, még azok is, amelyeknek tárgya itt-ott vidámabb. Legtöbbször a „gólusz" és a mérhetetlen vágyakozás a szabadulás felé a tárgy; a nyelvezet persze legtöbbnyire a jargon, de itt-ott a héber is. Ez orosz népdalok-
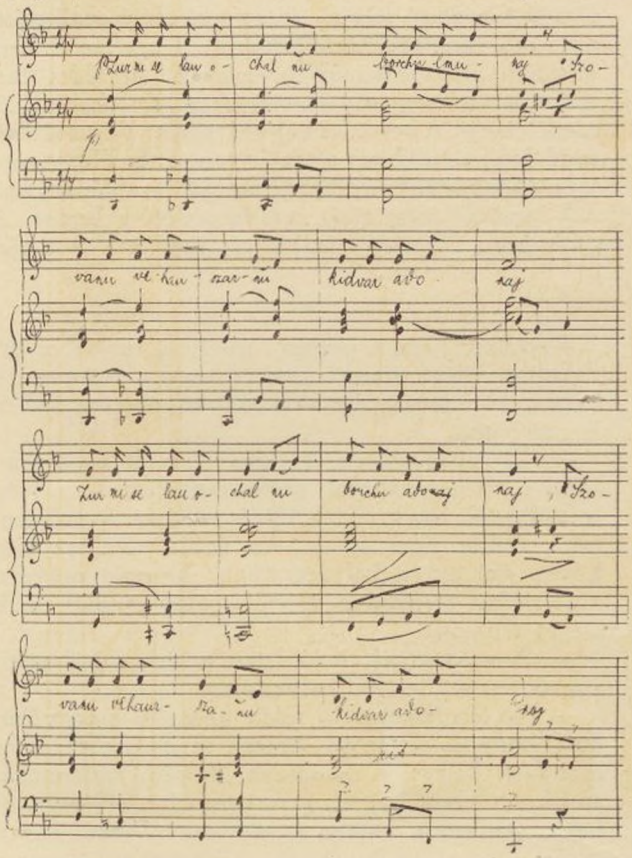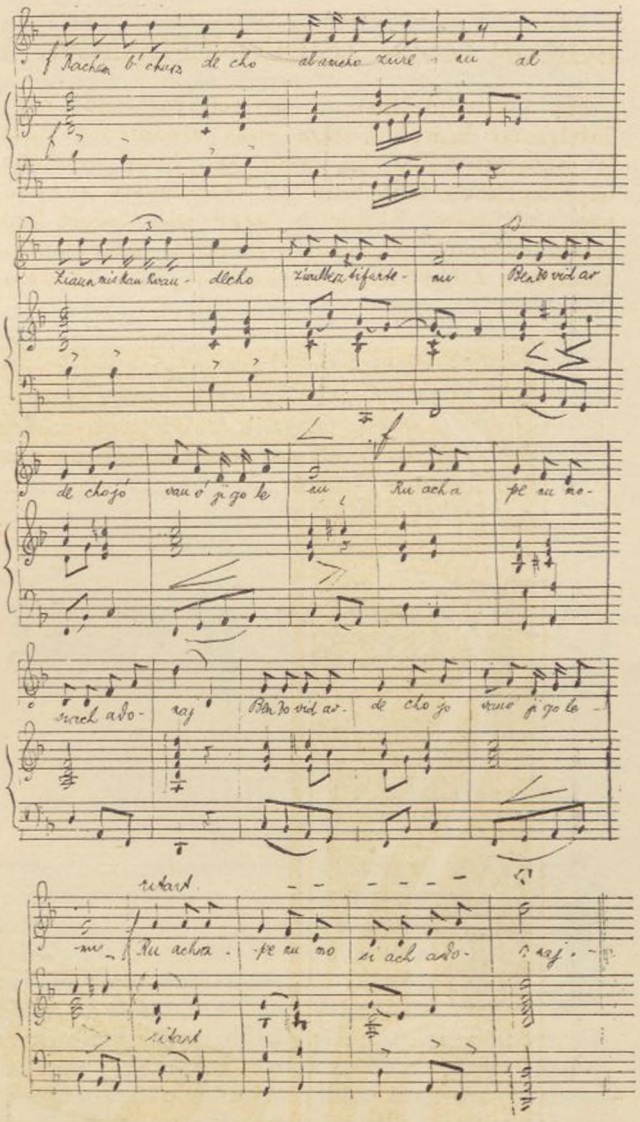
Szombati dal.

nak egyik legérdekesebbje a „Kim Jiszroel aheim", amely szinte kétségbeesett hangon óhajtja, sőt követeli a szabadulást a góluszból: „wenn wet der sof von dem gules sein, der sof von Blut un Trern . . ." A „der Alef Beiss" című népdalban a zsidó tanító, a melamed oktatja a kis gyermekeket a héber alfabétára és lelkükre köti tanítványainak, hogy nézzék meg jól a szent betűket, mert ezekből fognak a golusz szenvedései közt erőt meríteni. A héber népdalok egyik legismertebbje a „Jonah homíjah", amely a lenyesett szárnyú galambbal symbolizálja Izrael népét. Egy motívum, amely állandóan visszatér az egész világirodalomban.

Itt-ott a humor is megszólal; közismert az a dal, amelyiknek tárgya az, hogy mi lesz akkor, ha a messiás eljön. Az Úristen levágja a Leviátánt és feltálalja a jámboroknak, a lakománál bölcs Salamon fog „chochme"-kat mondani, Dávid

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

király lesz a muzsikus és Mózes fog tóramagyarázatokat előadni. De ez a humor is olyan, mint amikor könny rezeg szempilláinkon, fojtogatja a fájdalom a torkunkat, de énekelünk, mert fájdalmunkban is reméljük a jobb kort, amelynek el kell jönni. Természetesen mind e népdaloknak a karakterét, a tónusát az orosz zsidó üldözött helyzete és pillanatnyilag sem biztos mivolta adja meg. Ebből fakad az ő speciális egyéni élete és ezért nincs hasonlóság sem szerkezetben, sem tartalomban az orosz zsidó és a szláv népdal között.

És talán ez a különbség a magyar és az orosz zsidó népdal között; de abban mindenesetre megegyeznek, hogy mindegyike igazi, tipikus gyöngyszeme a zsidó kedélyvilágnak és fölöttébb módon alkalmas arra, hogy ennek az érzésvilágnak magasabb régióiba, álmaiba, tükörképeibe és határnélküli mesgyéibe bevezessenek.

Intervjuk

KOVA ALBERT: JADLOWKER. (INTERVJU-FÉLE.)

A nagyszerű Jadlowker-láz, mely egynéhány nap óta a budapesti közönségnek szerető, rajongó lelkéből fantasztikus, de kedves mese-glóriát szőtt ki az „ének-fenomén" fejére: kíváncsivá tett bennünket a „zsidó fiú" személyére. Annál is inkább, mert a Jadlowker-mesék éppen zsidó voltáról beszéltek, amelyet háttérbe szorítani eddig semmiféle dicsőségnek, sőt semmiféle kellemetlenségnek nem sikerült. A magyar kritika egyhangú siker-himnusza se feledkezett meg a nagy énekes azon oldaláról, amelyről rendes körülmények között szívesen szokott megfeledkezni: hogy zsidó. S én, aki éneke adta mámoromban önkénytelenül is s a Bizet-zenében is, valami ős zsidó melódiák forróságát éreztem, úgy mentem hozzá, mint ahogy agyonbecézett tenoristákhoz szokás: elkészülve mindenre, csak nem meleg intelligenciára. S amit a mondanivalóm végére szeretnék hagyni, kénytelen vagyok itt mindjárt s nem mellék megállapításként bevallani: Jadlowker a világ legbájosabb intelligenciájú tenoristája. Egyszerű, lélekhez simuló, barátságosan megértő: zsidó.

*

Mikor bejelentették nála, hogy beszélni akarok vele, egy nagy társaság rajongta éppen körül. A művész átküldte hozzám a képét s magához kérette. Első szavaival máris tudtomra adta, hogy héberül is beszélhetek hozzá. S mikor megmutattam neki a Mult és Jövőt, csodálva forgatta, nézte, mintha már látta volna, vagy hallott volna róla valahol, majd arra kért, küldjenek egy számot belőle neki is. Nem ért ugyan magyarul, de elteszi, mint a legkedvesebb zsidó emléket; aztán meghívott ebédre, ahol mindenről volt alkalmam beszélni vele, ami nagyszerű pályájából bennünket érdekel. Soha egy nagy embert s kivált annyira dédelgetett művészt nem találtam ennyire közvetlennek, szerénynek s a legkisebb póztól mentesnek.

Sok kellemetlensége volt zsidó volta miatt, sőt karrierjébe vágó is.

— De a művészet mégis csak az egyedüli, amelyért mindent megbocsátanak — szóltam közbe.

— És az üzlet, barátom, az üzlet — tette hozzá kissé fanyarul s szerényen mosolyogva.

— A „kántor" apámról való mese a banális fantázi műve, Egy zsidó, aki Oroszországból való s énekes, mi lehet más, mint egy zsidó kántor fia?! Rigában született s az apja fanagykereskedő, aki véletlenül tényleg tud énekelni, de épp úgy rabbi is lehetne, mert van papi diplomája, még pedig a híres kownói gaontól: Jicchak Elchanantól, A családja különben is nagy zsidó tudósokban bővelkedik. Nagyapja negyven évig volt rabbija Sirbent város zsidó hitközségének, sírkövén ma is ott ékeskedik az „Arbaim sana malach Davíd Grodna" felírás (negyven évig uralkodott azaz rabbiskodott Dávid Grodna). Tizenhárom éves korában nagyszabású bar-micvah beszédet tartott, melyre még ma is világosan emlékszik, sőt részleteire is. A beszédre nagybátyja, a „Pérus al Talmud Jerusalmi" híres szerzője tanította. Nagyszerű talmud-tanítványa volt a néhai rigai főrabbinak, akinek tanítása még máig sem mosódott el benne. A „Zeraim s Nezikin" traktatust még ma is tudja.

*

Rátértem arra a pontra, amely a legjobban érdekelt a világ rajongásának örvendő művész lelkében: a zsidósághoz való mai viszonyára. Ebben is meglepett.

— Ugyebár, azt ön is tudja — szólt kissé cáfolólag a vallásosságáról szóló mesékre, — azt ön is tudhatja, hogy megfelelően vallásos a magamfajta ember nem lehet. Az dobja rám az első követ, aki az én helyzetemben, hasonló művészi ambíciókra törekedve, a vallásosság szabályainak eleget tenne.

— A művésznek a jó Isten is sok mindent elenged. — segítettem helyeslőleg.

— No természetes... felelt komoly, meggyőződött hangon. S aztán ismeri az ős héber közmondást. hogy: Kabbéd esz Hassém méhoncha, ál tikré méhoncha, ela: miggroncha. (Héber szójáték. Az egyik ember a vagyonával járul hozzá

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

az Isten magasztalásához, a másik a hangjával.) — Megkérdeztem: mennyire érdeklik őt a legmodernebb zsidó mozgalmak?

— Nagyon érdekelnek. Szívvel-lélekkel kísérem a zsidóság minden mozdulatát. Így részt vettem a Hágá-ban tartott cionista-kongresszusban, ahol, sajnos, nem láttam a nagy zsidó politikust, Herzel Tivadart. Rokonaim élénken részt vesznek a mozgalomban. Így többek között rokonom: Drojanow, a Haolam (héber folyóirat) szerkesztője, továbbá az ismert rigai cionista műépítész Löwy H., sőt a palesztinai gyarmatokban is vannak rokonaim. Többek között a „Zichron Jákob" kolonia Gazdasági Kísérleti Állomás igazgatója: Ahronsohn, aki Aharoni néven ismeretes s aki annyira ragaszkodik a héber nyelvéhez — tette hozzá mosolyogva — hogy a berlini állatkertnek ajándékozott uhut is Aharoni-nak nevezte el s ez a ritka példány is erre a névre hallgat.

Kérdeztem, cionista-e?

— Majdnem minden intelligens zsidó az — felelte meggyőződéssel. — Az üldözött zsidóság (s melyik nem az?) kérdésének legfrappánsabb megoldása az. És aztán a nagyszerű zsidó reneszánsz, amely a zsidó cionizmus nélkül el sem képzelhető. Ugyebár ön se írna héber verseket, ha nem lett volna a cionizmus eszméje! Igaz, lehet valaki zsidó művész akkor is, ha nem cionista. Man muss nicht Zionist sein, um jüdische Kultur zu machen, aber — man ist es eben. Én különben már többször közreműködtem cionista ünnepélyeken, ahol héberül énekeltem operaszövegeket.

Aztán elmondta, hogy eddig énekelt már Kölnben, Stettinben, Rigában, Carlsruhében, Berlinben s Amerikában, ahol együtt lépett fel Carusoval. Énekel oroszul, németül, franciául, angolul, olaszul s ha kellene héberül is. Öt évvel ezelőtt a m. kir. Operaházhoz akarták szerződtetni, ebből a célból kezdett is tanulni magyarul, de a szerződés valahogy elmaradt. Nem is tudja, miért?

Jeleztem neki, hogy sok a keletiesség éneke modorában.

— Természetes, hiszen zsidó vagyok. Kedvenc zenemesterem különben is Meyerbeer, aki szintén önkénytelenül is zsidó volt... — Jött a posta. Egy csomó ismeretlen levél s autogrammot könyörgő Jadlowker-képeslap. Mindenkinek válaszol. A legfinomabban, minden tenori póz nélkül. Meg is mutatja a válaszokat s aztán kezet nyujt:

— Üdvözlöm a szerkesztő urat. Aláírnám a képemet héberül, de nem teszem: mert póznak, tüntetésnek magyaráznák. Ettől pedig irtózom.

Kezet szorítottam vele, miközben egy fekete brilliánst vettem észre a gyűrűjében.

— Zécher lechurban (Emlékeztetés Jeruzsálem pusztulására) — szólt a csodahangú ének-fenomén, a német császári ház dédelgetett kedvence, komolyan mosolyogva. — Remélem, meglátogat majd a tavasszal, ha visszatérek külföldről. A Mult és Jövőt pedig ne felejtse el utánam küldeni.

Jadlowker.

SZABÓ IMRE: JADLOWKER ASZTALÁNÁL.

Biztosra veszem, mondja a kávéházban a szomszédom, hogy ha Aehrenthal él és a külügyi kormány feje, akkor nem lehetett volna szó nálunk szerb konfliktusról. Ő alatta vagy mindjárt bemasírozunk a Szandzsákba, vagy pedig jóval a balkáni háború előtt kapunk olyan helyzetet, hogy a Prohászka-ügy vagy Durazzo nem képezhettek volna sérelmet. Ez a Berchthold egy vasalt nadrágú, finom gróf, jó modorral, de nem sok ravaszsággal és kevés energiával. A háborús készülődésektől és az izgalmaktól az ország súlyos gazdasági bajokba került, tisztára, mert egy ember olyan állást tölt be, amelyhez nincs megfelelő egyénisége." Megvédeni akartam a külügyminiszterünket, amikor a szomszédom hirtelen föláll, színpadi pózba vágja magát és a herceg egy áriáját fütyüli Rigolettóból. Csodálkozó nézésemre pedig rám förmed, hogy barbár vagyok, amiért az első „blickre" nem veszem észre, hogy ő most Jadlowkert, a legnagyobb tenoristát utánozza.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Föltünés nélkül fölállok az asztal mellől és megyek a kártyaszobába. A partnerem bemond egy tercet és a vannakot Jadlowkerrel. Megint egy kérdőjel vagyok, ő azonban kereken kijelenti, hogy többé nem játszik velem és visszaküld Zanzibárba.

Chanuka van, gondoltam, a léhaságok tanyájából átmegyek az Orcy-zsinagógába, hogy „lelkem imák és szent énekek tiszta hangulatában megfürödjön" — ahogy azt Molnár Jenő költőbarátom olyan szépen megírta valahol. Egy hátsó padban helyezkedtem el, hordárok és jóravaló kapualatti kereskedők között. Szerettem volna ezeknek a Makkabeusokról való naiv és jámbor megjegyzéseit ellesni, csakhogy ez nem sikerült, mert ezek is Jadlowkerről beszéltek. Hogy aurummal szörteleníti az arcát, hogy napjában kétféle *tfilinnel* hódol az Úrnak, hogy a színpadon is, amint a galíciai zsidóknál szokás, a nőkkel egy zsebkendő közvetítésével lejt táncot. — A zenekritikusok? A tobzódáshoz képest, amit ezek Jadlowkerről szóló írásaikban elkövettek, a Caruso dicsérete egy leereszkedő vállveregetés volt.

Milyen kaliber lehet ez az ember, aki egy-két vendégszereplésével így megbolondította ezt a várost?

A Bristolban kerestem föl, ahol ozsonna mellett egy félórát töltöttem a társaságában. Ruházkodásban és viselkedésben szinte kínosan szerény ember ez a pompás tenorista. Az arcában semmi jellegzetesség; olyan mint fajtájának, a lengyel-orosz zsidónak a legtöbbje. Barna haj, kissé szúros, kifejezéstelen szempár, hegyes orr, duzzadt, érzéki ajkak. Az ószeres-börze előtt a Telekitéren százával látni rá hasonló embereket.

„Nem tudom, mondja, hogy mit lármáznak *most* velem az emberek. Tizenöt évvel azelőtt, amikor mint huszonegy éves énekes a kölni színházban énekeltem, egy kutya sem ugatott utánam. Pedig csupa lendület, csupa mozgékonyság és merő ambíció voltam akkoriban. Annyi siker után, amiben nekem Európában és amerikai körutamon részem volt, bizvást állíthatom, hogy akkor a világ legjobb tenoristája voltam. De képzelje, a liberális és művészi Németországban több tekintélyes színház azért nem adott szerződést, mert zsidó vagyok. Azon a napon, amikor a keresztlevelemet bemutatom, este már fölléphetek, mondta egy direktor. „Várjon csak, feleltem neki fölénnyel, fölléptet maga engem még *cidákliban* is!" és hátat fordítottam neki. Három évvel utóbb ugyanaz az igazgató a színházi ügynöke útján kerülgetett és azt üzente, hogy maradhat minden a régiben, csak vegyek föl valami jóhangzású germán nevet. „Azzal jobb lesz talán a hangom?" volt zsidós válaszom és csökönyös maradtam. Elfogadtam inkább a stettini városi színház ajánlatát, de maradtam annak, aki voltam. Azután visszahívtak Rigába, a szülőhelyemre. Senki nem merte gondolni, hogy valamikor a kis Hers Jadlowker, aki a zsidó templomban *Orzowsky* kántor kórusában, a legtöbb szólót énekelte, a császári orosz színház rendes szerződtetett tagja és az ottani zeneiskolá-

Lilien: Rachel sírja.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

ban egyidejűleg az ének és zeneelmélet tanára lesz. Akkor kezdték megbocsátani a vallásomat és a nevem keleti hangzását. Rigából a karlsruhei udvari színházba jöttem, de innen hamarosan Berlinbe hívtak királyi porosz kamara-énekesnek."

„Úgy hallom, szóltam, hogy ön aktív részt vesz a cionista mozgalmakban és a zsidó hagyományokat, amennyiben módjában van, meg is tartja."

„Fájdalom, feleli, ez nem igaz. A szerződéseimben csak azt kötöm ki, hogy *Kol nidre* estéjén nem lépek föl, de egész pályámon úgy esett, hogy *Ros Hasonó* két napján sem kellett énekelnem. Zsidó mozgalmakban részt venni pedig sajnos, ritkán érek reá. Szabad időmet leköti a zenei művelődésem és mondhatom, hogy alig élek társas életet. Csak amikor haza utazom Rigába, ahol még élnek a szüleim, érintkezem rokonokkal, gyerekkori pajtásokkal, bohémekkel. De úgy érzem, hogy ha kántor lettem volna, akkor hagyomány hűség dolgában a papon is túlteszek.

„Bécsben történt, amikor még a fünfhausi templomban működtem, egy magyar származású kántor, *Jurberg* kórusában, hogy egy szombati napon a délelőtti istentisztelethez bejött egy jól táplált idegen. Amint vége volt az imának, odajött a kórushoz, minden gyereknek a markába nyomott egy ezüst forintot; nekem, hogy megkülönböztessen, kettőt akart adni. Én azonban udvariasan visszahúztam a kezemet.

„Úgylátszik, fiatalember, mondta méltatlankodva, ön szombaton nem vesz pénzt a kezébe."

„Csak *ilyen* pénzt, válaszoltam, *ezt* sem adni, sem elfogadni nem szabad. Akár szombaton, akár köznapokon. Ezt önérzetünk — a legszentebb vallás — tiltja."

„A „mecenás" elértette a célzást és másnap már boríték alatt küldött egy tízforintos bankót és melléje két sor írást: „Fiatal barátom, Ön a legjobb zsidó, akit ismertem. Még az önérzetét is gyümölcsöztetni tudja. Nagy ember lesz, ha így folytatja."

Búcsúzáskor még arra kért Jadlowker, hogy jöjjek el Carmen előadásához a Népoperába és hallgassam meg *Don José* szerepében. „Tavaszig, tette hozzá, úgy sem látjuk viszont egymást." A Carmen előadása után megkérdeztem magamtól, hogy miért csodálkoztam az extázisba jött embereken és elgondoltam, hogy mit tett ez az énekes a pesti néppel most, amikor ködös, lucskos idő járja és az emberek lelkét háborús gondok nyomják. Mi lesz, ha visszajön tavaszkor, amikor talán már elültek a háborús felhők és a természet ezer színben fog pompázni.

Mi lesz akkor? Mi lesz akkor?

Bemondom-e majd én is a tercet vannakkal és Jadlowkerrel?

+

Véletlenül, egymásról nem tudva, két munkatársunk látogatta meg a Budapesten járt világhírű operaénekest, Jadlowkert, hogy a Mult és Jövő számára meginterjuvolja. Így jutottunk egyszerre két Jadlowker-interviuhoz, amely egymást szerencsésen kiegészíti és így érdemes, hogy olvasóközönségünk mindkettővel megismerkedjék.

(Szerk.)

Lilien: Dávid és Góliát.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Toll-hegyről

„FELEKEZETISÉG A MŰVÉSZETBEN". Ezen a címen „Esti levelet" írt Zsolt a Pesti Hirlapba abból az alkalomból, hogy egy társaságban állítólag felvetették a kérdést: „Felakaszthat-e egy zsidó család lakásában egy bármely *más vallású képet*, ha az művészi becsű?" Nem tudjuk, hol vethették fel ezt a kérdést. A Lipótvárosi Kaszinóban aligha. Ott inkább azt a kérdést vethették volna fel: „Felakaszthat-e egy előkelő zsidó család lakásában *zsidó tárgyú képet*, ha az művészi becsű?" (Előre megsúgjuk: a felelet csak „*nem*" lehetett volna.) A sátoraljaújhelyi szefard hitközség tanácstermében sem igen vetették fel ezt a kényes kérdést, sőt valószínű, hogy a budapesti „Tiferesz bachurim" egyletben sem. De elvégre a hely mellékes, a fő a téma, helyesebben a probléma, amelyet Zsolt mester kétségtelenül nagy körültekintéssel old meg. „A legorthodoxabb zsidó lakásában is — így szól Zsolt halachikus responzuma — helyet foglalhat bármily tárgyú kép, ha az egyébként művészi. Nem is hiszem, hogy akadna olyan zsidó a világon, aki ne fogadná el Rafael Madonnáját ajándékba csak azért, mert keresztény tárgyú. És rajzoljon rá bárki ezres bankókra pájeszes zsidókat s próbálja meg, vajjon nem fogadják el azokat bármely katholikus célra a püspökök?" A responzum első része ellen természetesen nem lehet kifogásunk, habár mellékesen megsúghatjuk, hogy igenis akadna akárhány ortodox zsidó, aki nem fogadná el a madonnaképet és erről nem is tehet szegény, mert hiszen mondjuk Máramarosszigeten a chászidok beszhamidrásában nem teszik a felvételt függővé attól, hogy jártas e a hivő a képzőművészetek történetében. A művészetre nevelni kell az embereket és művészi ízlés csak előrehaladt kultúra alapján fejlődhet. De igenis kérdjük: miért nem folytatta Zsolt a kérdést a művelt püspököknél úgy, ahogy az orthodoxoknál kezdte? Miért tért át a művelt püspököknél a bankókra? Hiszen kérdezhette volna folytatólagosan a következőképen: „És vajjon a legszentebb életű püspök nem fogadna el rezidenciájának díszéül egy festett pájeszes zsidót, ha az művészi becsű?" És itt újra megsúghatjuk, hogy míg a bankóknál a felelet határozottan „igen", a mi kérdésünkre nemmel kellene válaszolni. Mert bizony ennek kell tulajdonítanunk, hogy a mi nagy zsidó festőink nem mernek zsidó tárgyhoz nyúlni, holott a „pájeszes zsidó" ma is mérhetetlen művészi anyagot nyujthatna, épp úgy, mint nyujtott annak idején Rembrandtnak. És ha Csernoch hercegprímás őeminenciája megvásárolna egy ilyen pájeszes zsidó képet, másnap az egész Lipótváros Madonnák helyett csak pájeszes zsidókat rendelne kedvenc festőinél. Meg kell tehát állapitani, hogy a „felekezetiség a művészetben" egyelőre csak a zsidó tárgy bojkottálásában mutatkozik, nem is szólva arról, hogy mutatkozik elég gyakran a zsidó művész bojkottálásában is.

ÉS „FELEKEZETISÉG A MŰVÉSZETBEN." Erről prédikálnak sokan a mi zsidó művészeink közül is. És az egyik letagadja zsidó voltát, a másik szidja a zsidót, a harmadik egyenesen kikeresztelkedik, mert hát le akarja magáról rázni a „felekezeti" nyügöt és mint művész „szabad" akar lenni. A felekezetiségtől pedig úgy akar szabadulni, hogy vagy letegadja zsidó voltát, tehát negativ módon felekezetieskedik, vagy szidja a zsidót, tehát aktiv módon felekezetieskedik, vagy kikeresztelkedik, tehát egyenesen felekezeti fogadalmakat tesz egész életére. És nem jut eszébe,

Lilien: Keleti utcarészlet.

Lilien: Hárfásnő.

Lilien: Pálmák.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Lilien: Reggeli olvasmány.

hogy tulajdonképen akkor ment minden felekezetieskedéstől, ha egyszerűen megmarad annak, a mi! És tulajdonképen csak akkor ment minden felekezeti elfogultságtól, ha a zsidósága se negatív, se pozitív módon nem foglalkoztatja, hanem benne lüktet a vérében, benne forr a gondolataiban és öntudatlanul közremunkál a művészi ihlet teremtő perceiben, melyekből épp úgy fakadhat zsidó, mint pogány tárgyú mű. Ez az igazi szabadság. És így gondolkoztak mindig a nagy művészek, akik gondolkoznak és az ellenkezőjét cseekszik a kis művészek, akik nem gondolkoznak, hanem spekulálnak.

ÉS ÚJRA „FELEKEZETISÉG A MŰVÉSZETBEN." Előttem fekszik a „Magyar iparművészet" novemberdecemberi száma. Gazdag és hatalmas füzet, szinte könyvnek is beillenék. Lelkesítenek a szebbnél szebb illusztrációk, gyönyörködtetnek a magas színvonalú cikkek és teljesen elfelejtem, azaz hogy eszembe se jut, hogy az egész vaskos kötet elejétől végig a keresztény vallásból fakadt művészetről szól. Az egyházi fafaragásról, az egyházi üvegfestésről, az egyházi stílusról, a miseruháról stb. stb., csupa szent dolgokról, amiknél azonban a Magyar Iparművészetet természetesen nem a szentség, hanem a művészet érdekli. És ezzel szemben szomorúan kell gondolnom azokra a „művelt" zsidókra, akik, ha tóradíszekről, chanukagyertyatartókról, zsinagógai hímzésekről és hasonlókról esik szó (persze művészi szempontból), előkelően biccentenek a fejükkel mondván az ismert recept szerint: „felekezetiség a művészetben!" Szóval, hiába az emancipáció, ha nincs autoemancipáció.

ÉS VÉGÜL MŰVÉSZET A FELEKEZETISÉGBEN. Ha már annyit beszéltünk a felekezetiségről a művészetben, az ismert „talán ellenkezőleg?" zsidó közmondás alapján, hadd csevegjünk egy kicsit a művészetről a felekezetiségben. És ennél a pontnál ismét vissza kell térnem a Magyar Iparművészet már említett számára, amelyben több cikk foglalkozik a keresztény egyházi művészet színvonalának emelésével. Zsidó egyházi művészetről, sajnos, alig beszélhetünk még. Itt nem emelni, hanem még teremteni kell a színvonalat. A sokoldalú zsidó felekezeti budgetekben helyet kellene szorítani egy kis tételnek a zsidó művészet számára, amelynek nevelő hatása nagyobb és gyümölcsözőbb sok egyéb tételnél, amelyet itt megnevezni fölösleges. Templomban, temetőben, tanácsteremben, iskolában és a családokban mindenütt loboghat ha nem fáklyája, legalább kis mécsese a zsidó művészetnek, amely zsidó milieut, zsidó hangulatot teremt. Hiszen a zsidó hangulat és zsidó milieu teremtése a legfontosabb feladat ma, amikor egyebet zsidót úgy sem tudunk teremteni. A modern zsidóság utolsó menedéke ez. Csakhogy ennek felfogására és megértésére kell hogy a hitközségek élén minél több művelt és főleg zsidóul művelt zsidó álljon és minél kevesebb meggazdagodott lókupec és parvenü analfabéta.

Secundus.

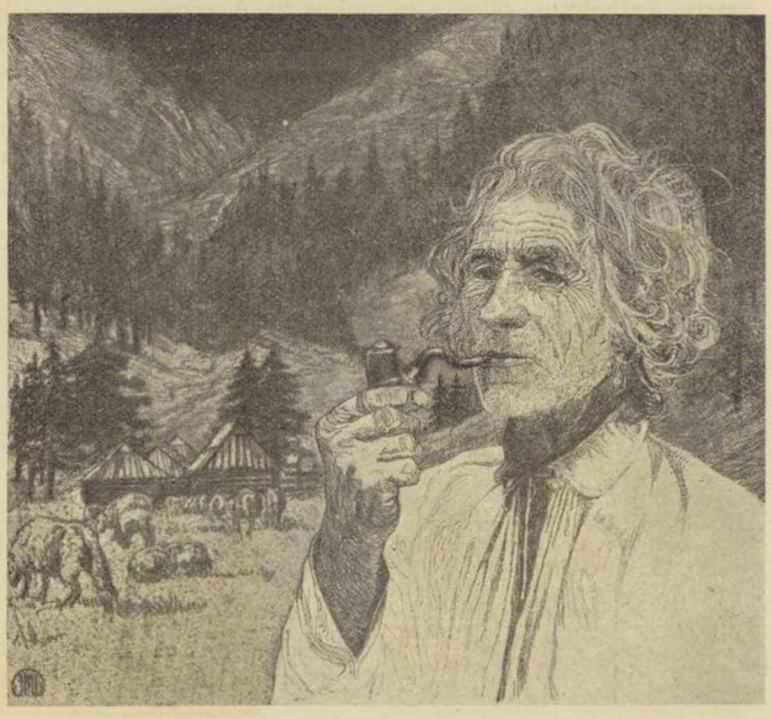

Lilien: Tátrai paraszt.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

SAJTÓVÉLEMÉNYEK A MULT ÉS JÖVŐ LILIEN-KIÁLLÍTÁSÁRÓL.

„A Könyves Kálmán Társaság nagymező-utcai szalonjában dr. Patai József, a Mult és Jövő szerkesztője egy par excellence zsidó festőt mutat be: E. M. Lilien grafikus művész munkáját. Lilien a lengyel zsidóság köréből jutott át Németországba, ahol ma az első grafikusok egyike. Lelkében magával vitte a zsidóság szeretetét és a maga fajában olyan művészeti kincses bányát fedezett fel, amit egy életre ki sem meríthet." *Pesti Hírlap.*

„A grafikának, ennek a nemes művészetnek, amely nálunk oly nehezen tudta elérni az őt megillető népszerűségi fokot, egyik igazi mesterét mutatja be a publikumnak egy hatalmas kollekcióban a Mult és Jövő folyóiratnak szerkesztősége. A fehérfekete techníka fejlesztésében, kifejezőképességének emelésében Lilien neve sokat jelent. Rajzai erősek, teljesek, de mégis finomak. A zsidó elem van túlsúlyban Lilien munkáiban mennyiség és jelentőség dolgában egyaránt, mutatva, hogy ebben a világban találta meg a művész igazán önmagát..." *Magyarország.*

„Die Ausstellung, die morgen im „Könyves Kálmán" mit den graphischen Werken E. M. Liliens eröffnet wird, ergänzt und verinnerlicht die Bekanntschaft mit einem der grössten zeichnerischen Talente der gegenwärtigen Kunst. Von seinen Wanderungen in dem heutigen Jerusalem hat Lilien nicht nur Themen und Typen mitgebracht, sondern auch das tiefe Sehnen nach der Urheimat. In diesen Bildern legitimiert sich Lilien als der erste Künstler der zionistischen Anschauung und er offenbart dieses Gefühl mit mehr Talent und gestaltender Kraft als Morris Rosenfeld der Dichter des jüdischen Heimatsverlangens. Die durch das Organ des jüdischen Kulturvereins (Mult és Jövő) veranstaltete Ausstellung ist ein bemerkenswertes Kulturereignis und darf auf das lebhafteste Interesse zählen." *Neues Pester Journal.*

„Lilien a fehérfekete technikának igazán csodás kezelője. Szinte hihetetlen, hogy ez az egyszerű, mondhatni hideg módszer nála mily kifejezésteljessé és artisztikusan finommá válik." *Budapest.*

„Ahogy a berlini művész a fehérfekete technikát mélyiti, gazdagitja, minden lehetőségeiben kihasználja, ahogy rézkarcaiban az ő egyéni művészetét ragyogtatja, csupa bravuros, virtuoz szépség. És emellett egy népnek, a véréből való vérnek művészetben, reális és szimbolisztikus művészetben való felmagasztalása.

Elismerés illeti a Mult és Jövő szerkesztőségét, mely lehetővé tette, hogy Lilien művészete revelálódjék nekünk is, esztétikai gyönyörűséget és finom, bensőséges megilletődést hozva sokaknak, mert ezt a kiállitást sokan fogják meglátogatni. Kell, hogy meglátogassák.' *A Nap.*

Fényképfelvétel a Mult és Jövő Lilien-kiállításából.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

LILIEN-KÉPEK MAGYAR KÉZEN.

(A Mult és Jövő Lilien-kiállításán vásárolt képek és tulajdonosaik.)

Dr. Balassa József: Hárfán játszó nő.
Bánffy Oszkár: Eszter.
Báró Dirsztay Béla: Eszter és rabszolganői.
Báró Dirsztay Béla: Hastáncosnő.
Doszkál Ferenc: Jeruzsálem.
Doszkál Ferenc: Kút a templomtéren Jeruzsálemben.
Dr. Feldmann Áron: Bábeli vizeken.
Fenyves Léo: Jeruzsálemi zsidó.
Gábor Ignác: Mózes a tüskebokor előtt.
Gedeonné Kont Ilona: Önarckép.
Gerber Józsa: A siralomfal.
Glück Frigyes: Ex Libris.
Dr. Grünbaum Aladár: Bábeli vizeken.
Guttmann Mór: Jerichói Rachab.
Guttmann Mór: Pálmák.
Guttmann Mór: Reggeli olvasmány.
Guttmann Mór: Jeruzsálemi ifjú.
Guttmann Mór: Ábrahám.
Harmos Jenő: Bábeli vizeken.
Harmos Jenő: Eszter és rabszolganői.
Illés Kornélia: Bábeli vizeken.
Jávor Bella: Bábeli vizeken.
Jusztus Izidor: Galíciai zsidók.
Dr. Kahan Niszon: Apák és fiúk.
Dr. Kohn László: A siralomfal.
Kovács Róbert: Rabbi Löw sírja.
Koch Jenő: Gettó.
Kramer Jenő: Pálmák.
Kramer Rezső: A siralomfal.
Dr. Krausz Béla: Apák és fiúk.
Lamberger Hugó: Lembergből.
Lamm Mór: Kút a templomtéren Jeruzsálemben.
Lederer Ervin: A sivatag vándorai.
Lederer Ervin: Hastáncosnő.
Leveleky Ármin: Tátrai paraszt.
Lindenbaum Sára: Hiób imádkozik.
Lindenbaum Sára: Asszonydicséret.
Lindenbaum Dávid: Drohobiczi vásár.
Dr. Lindenbaum Leó (Wien): Apa és fiú.
Lindenbaum Márkus: Gettó.
Makabea: Apák és fiúk.
Dr. Mezei Mór: Dávid és Góliát.
Dr. Mohr Mihály: Saharai pálmák.
Müller Jenő: Jeruzsálemi koldusnő.
Nádor Alfréd: Hárfán játszó nő.
Nádor Alfréd: A siralomfal.
Nagy Józsefné: A bölcsőtől a sírig.
Nagy Józsefné: Hiób imája.
Nagy Józsefné: Bábeli vizeken (atlaszon).
Dr. Ormai Iván: Hárfán játszó nő.
Orsz. Magy. Izr. Közművelődési Egy.: Apák és fiúk.
Orsz. Magy. Izr. Közművelődési Egy.: Önarckép.
Orsz. Magy. Izr. Közművelődési Egy.: Szántó zsidó.
Dr. Osztern Lipót: Út a templomhoz.
Paál Berta: Hárfán játszó nő.
Pesti izr. hitközség: Kiűzetés a paradicsomból.
Pollacsek Miksa: Bábeli vizeken.
Dr. Polítzer Gyula: Zsoltárénekes.
Dr. Polítzer Gyula: Sivatag.
Reicher Jakab: Sivatag vándorai.
Reicher Jakab: Tátrai paraszt.
Rosenfeld Sidonia: Lemberg éjjel.
Rosenfeld Sidonia: Eszter és rabszolganői.
Dr. Salgó Jakab: Nargileht szívó török.
Salgó Margit: Bocharai zsidó.
Schrank Béla: Jób szenvedése.
Törzsné György Erzsébet: Sivatag vándorai.
Dr. Weisz Miksa: Bábeli vizeken.

Fényképfelvétel a Mult és Jövő Lilien-kiállításából.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Krónika- és szemle

BESZÁMOLÓ.

Mai számunkhoz mellékeljük a Mult és Jövő 1912. évfolyamának tartalomjegyzékét, amely bizonyára meg fogja lepni még azokat is, akik ezt az évfolyamot füzetenként, elejétől fogva olvasták. A legapróbb betűkkel szedve mégis egy teljes ívet foglal el csupán csak a címjegyzéke azoknak a cikkeknek, tárcáknak, verseknek és illusztrációknak, amelyeket a Mult és Jövő egy év lefolyása alatt bemutatott. Körülbelül 300 állandó értékü kisebb-nagyobb közlemény és körülbelül 400 művészi reprodukció jelzi azt az intenziv zsidó kultúréletet, amelyről a magyar zsidó történelem mai korszakának megirója a Mult és Jövővel kapcsolatban fog megemlékezni. És ezt a megemlékezést új fejezettel fogja kezdeni, amelynek a címe talán ez lesz: A művészet bevonulása a magyar zsidó kultúréletbe. Ezzel kezdődött a magyar zsidóság belekapcsolódása az egyetemes zsidóság szellemi áramlatába, ahol eddig a magyar Izraelt csak a zsidó tudomány nagy magyar mivelői képviselték. De a zsidó tudomány főleg a multnak hódol, mig a művészet és költészet, valamint a modern zsidó problémák irodalma inkább a jövőt tartja szem előtt, amelyet bele akar kapcsolni a multba. Az Orsz. Magyar Izr. Közmivelődési Egyesületet is ez a nagy gondolat hivta életbe, megerősiteni a modern zsidóságot modern zsidó kultúrával és már első évében külföldi előadókat hiv meg, modern filozófiai kérdéseket tárgyal, kultúrestélyt rendez és Kultúralmanachot ad ki. Ebbe az időbe esik a Magyar Zsidó Almanach előkészitése is, amelyben Krausz dr. szerint egy internacionális randevút adtak egymásnak az egész világ zsidóságának zsenijei. Ez a könyv uj világot tárt föl a magyar zsidóság előtt és a Kultúr-Egyesülettel párhuzamosan egyszerre hatalmas uj fejlődést lendített meg. Az O. M. I. K. E. és a Magyar Zsidó Almanach párhuzamosan haladó erőinek szerencsés egyesüléséből számazott aztán a Mult és Jövő, az első magyar zsidó orgánum, amelyet a külföld is észrevett és szeretetteljes figyelemmel kisér, egyszersmind az első magyar zsidó orgánum, amely megszólaltatta a legnagyobb magyar zsidó irókon, tudósokon és művészeken kivül a külföld nagy zsidó tudósait, iróit és művészeit. A magyar napi sajtó mint irodalmi és művészi eseményt méltatta a Mult és Jövő minden egyes számát és ugyanilyen méltatásban részesitették a Mult és Jövőt a németországi, hollandiai, franciaországi, ausztriai, olasz-, svéd-, oroszországi, és amerikai lapok. A külföldi zsidóság egyszerre tudomást vett rólunk, külföldi nagy irók és művészek érdemesnek találták, hogy a magyar zsidóság számára alkossanak és munkálkodjanak. És az erős áramlás uj életet hozott pezsgésbe itthon is.

Lilien: Hiúságok hiúsága. (Illusztráció Kohelethez).

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

A kipróbált régi erők felhasználásán kivül a Mult és Jövő egy nagy és ma már alig mérhető értékű fiatal gárdát állított a magyar zsidó kultúra szolgálatába, új neveket hozott felszínre, amelyek egyszersmind új irányt, új utakat is jelentenek.

És mert a Mult és Jövő a művészetnek olyan ragyogó köntösében jelenik meg, amelyhez hasonló sem nálunk, sem a külföldön nincsen, az új alkotógárda mellett új olvasó-gárdát is hívott életbe. Az O. M. I. K. E. egyik hervadhatatlan nagy érdeme, hogy belevonta a zsidó kultúrélet érdekszférájába a magyar zsidó arisztokráciának nagy részét. A Mult és Jövő pedig állandósította és szélesbítette ezt a zsidó érdeklődést ezekben a minden zsidó ügytől majdnem teljesen távol álló körökben. Amit Lilien-kiállításunkról írtak, elmondható a Mult és Jövőről is, hogy szalonképesebbé tette nálunk a zsidóságot. És ennek a

Lilien: Ruth és Noémi.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

jelentőségét csak úgy becsülhetjük igazi értéke szerint, ha meggondoljuk, hogy ezzel hatalmas új erőcsatornák nyílnak meg a magyar zsidóság és ezzel az univerzális zsidóság számára.

De a Mult és a Jövő nem maradt a folyóirat kereteinek korlátai között, hanem kivitte a programmját az életbe is. Művészeti kiállításokat rendez, hogy a magyar zsidóságnak alkalmat nyujtson a külföld nagy zsidó művszeinek alkotásaival eredetiben is megismerkedni. A Mult és Jövő Lilien-kiállítása mint univerzális értékű művészi esemény becsületet szerzett a magyar zsidóságnak a másvallásúak előtt is. Miniszterek és államtitkárok megelégedetten látták, hogy zsidók fordulnak hozzájuk mint zsidók és nem pörös ügyek eldöntése végett, hanem hogy zsidó művészi alkotásokat mutassanak be nekik. A Mult és Jövő művészi és irodalmi főrészén kívül bő teret szentelt a zsidó szociális munkának is és igyekezett a zsidó jótékonyságot és társadalmi tevékenységet modern mederbe terelni. E célból penditettük meg és propagáltuk a *Zsidó Nőegyletek Országos Szövetségének* eszméjét, amely országszerte visszhangra talált. Ezenkívül *„Nők munkája"* című rovatunk a zsidó nőnek a zsidó kulturális munkába való belevonását állandóan propagálta.

Lilien: Lemuél király és anyja.

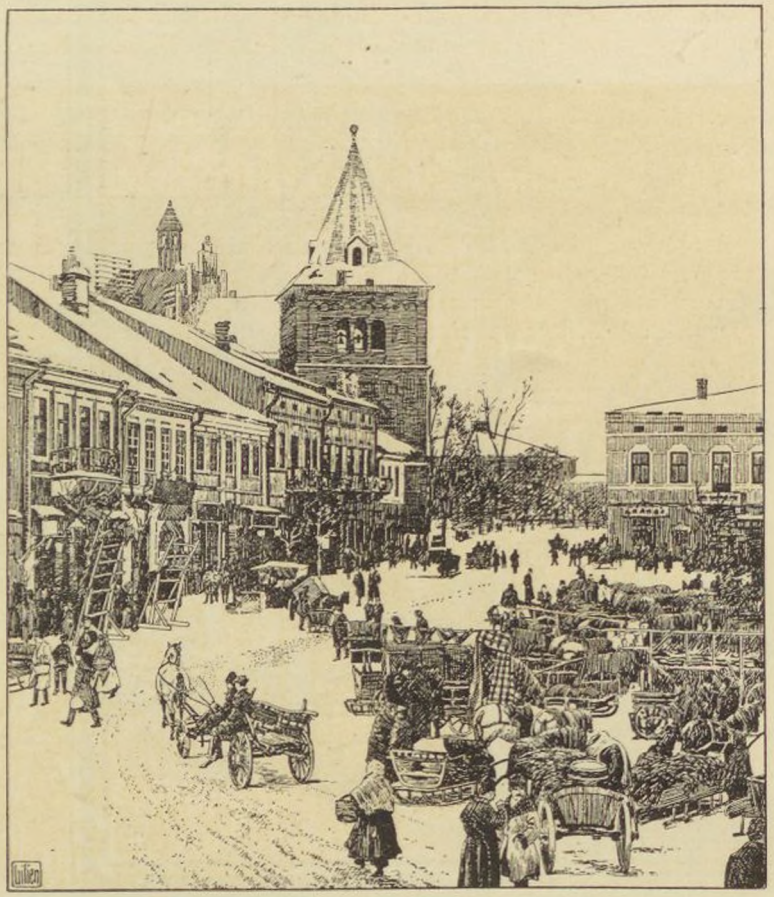

Lilien: Drohobiczi vásár.

De az ifjúságról sem feledkeztünk meg. *„Remény"* c. ifjúsági mellékletünk régen érzett hézagot pótolt.

Meg kell még röviden emlékeznünk többi rovatunkról is, a *„Magyar zsidó régiségek"* c. rovattal szélesebbkörű érdeklődést keltetünk a magyar zsidóság antikvitásai iránt; a *kismartoni gettó műemlékeit* kimerítően ismertettük és művészi reprodukciókban közkinccsé tettük. *„Új könyvek"* című rovatunkban állandóan informáltuk az olvasót az új zsidó szellemi termékekről. — *„Krónika és Szemle"* c. rovatunk áttekinthetően ismertette a magyarországi és a külföldi fontosabb zsidó eseményeket. Muló napi kérdésekbe csak akkor szóltunk bele, ha azok valamely zsidó kultúrprobléma határait érintették. Ez volt a mértékadó *„Tollhegyről"* című rovatunknál is.

Bizonyára a Mult és Jövő eme sokoldalúságának és a vállalt feladatok becsületes elvégzésének köszönhetjük, hogy folyóiratunk a legrövidebb idő alatt olyan elterjedtségre tett szert, amelyért sokaknak évtizedekig kell küzdeniök. És a magyar zsidóságnak eme spontán megnyilatkozó szeretetét csak azzal fogjuk meghálálhatni, hogy a megkezdett úton haladunk tovább kitűzött nagy céljaink felé.

A Mult és Jövő Szerkesztősége.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

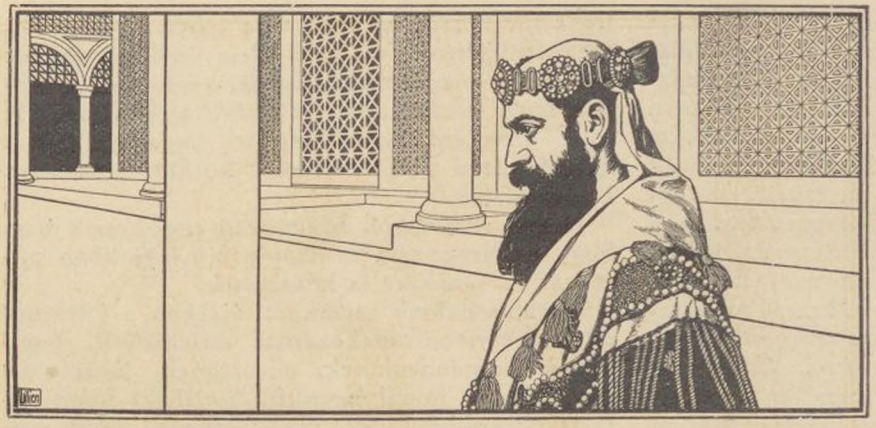

Lilien: Chiszkijahu király.

AZ OMIKE ÚJ PÁRTFOGÓ TAGJAI. Mint már több ízben jeleztük, az OMIKE újabb elnökségi határozata értelmében a pártfogó tagok, akik évi 20 korona tagsági díjjal lépnek be az egyesületbe, megkapják a Mult és Jövön kivül a *dr. Hevesi* Simon szerkesztésében megjelent gazdag tartalmú Kultúr-Almanachot is, mint tagilletményt díjtalanul. Akik 30 korona tagsági díjjal lépnek be az egyesületbe, megkapják a díszkötésü Kultúr-Almanachon kivül a Mult és Jövőt díszkiadásban. Ezt a kedvezményt az OMIKE nemcsak az újonnan belépő pártfogó tagoknak, hanem a régieknek is nyujtja, amennyiben a portóra szükséges 30 fillért szerkesztőségünknek előzetesen beküldik. Utolsó számunk megjelenése óta a következők léptek be az OMIKE pártfogó tagjai sorába:

30 korona tagsági díjjal: Pogány Móric műépitész Budapest, Erzsébetfalvai izr. hitközség ifjúsági szakosztálya, Wertheimer Lajos igazgató Budapest, Aczél Miksa, Excelsior hotel tulajdonosa Budapest, dr. Krausz Ignác Budapest, dr. Schlesinger Sámuel Budapest, Weisz Fülöp Barsfüss, Hirsch Jenő Pécel, Lasz Lázár máv. felügyelő Kolozsvár, Smilovits Jakab fakereskedő Marosvásárhely.

20 korona tagsági díjjal: Ignotus-Veigelsberg Hugó Budapest, Robicsek Adolf gyáros Budapest, Bartha Miksa igazgató Budapest, Prager Jakabné Budapest, Kertész J. droguista Budapest, Steirer Vilmos Budapest, Garai Ármin igazgató Budapest, Finály Lipót kávés Budapest, Savoly J. gyáros Budapest, Donáth Sándor régiségkereskedő Budapest, Jahoda Adolf igazgató Budapest, Spitz Hermann kereskedő Budapest, Zsidó Irodalmi Társulat Óbuda, Mann J. Budapest, Roth Béla gyáros Budapest, Kunstätter Vilmos papirkereskedő Budapest, Pollák Hermann, Sport kávéház tulajdonosa Budapest, Sopronyi Miksa tisztviselő Budapest, Márkus Ignác vezérigazgató Budapest, Vámos A. Ödönné nagykereskedő Budapest, Bornstein László utazó Budapest, Szűsz Vilmos utazó Budapest, Fried Sándor hivatalnok Budapest, Fried Ármin hivatalnok Budapest, Ofnerr József nagykereskedő Budapest, Vajda László terménykereskedő Budapest, Schwarcz Sándor kereskedő Budapest, Sommer Samu úri szabó Budapest, Monáth Mózes Budapest, Schwarcz Ignác földbirtokos Budapest, Poor Jakab igazgató Budapest, dr. Angyal Ödön nagykereskedő Budapest, Polnai Jenő igazgató Budapest, Deutsch Mór kereskedelmi alkalmazott Budapest, Faragó Hugó Budapest, Einzig Henrik Budapest, Szegő Izidor utazó Budapest, Spitzer Adolf kereskedelmi alkalmazott Budapest, Silberberg Károly és Fia kereskedők Budapest, Polgár Kálmán ékszerész Budapest, Droth Zsigmond kereskedelmi ügynök Budapest, Löwy Hugó kereskedelmi alkalmazott Budapest, Meitner Samu kereskedelmi ügynök Budapest, Magyar Bank és Keres-

Lilien: Rabbi Löw sírja Prágában.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

kedelmi Részvénytársaság múzeumkörúti fiókja Budapest, Nagel Marcell nagykereskedő Budapest, Pick Gyula és Testvére kereskedők Budapest, Spitz Bernát kereskedő Budapest, Déman Ármint cégvezető Budapest, Silbermann Pinkász szabó Budapest, Bánd Sándor Budapest, Neuwelt Gyula Budapest, Hercz R. Budapest, Selypi Czukorgyár Részvénytársaság Budapest, dr. Szőke Jenő bankigazgató Budapest, Balázs és Bródy Budapest, Lindenbaum Sára Budapest, Benedek Adolf irodafőnök Budapest, Grosz Marcell vegyészmérnök Budapest, Füredi Miksa nagykereskedő Kispest, Bojum Ignác Maroshéviz, Goldmann Henrik Cinkota, Goldschmied József malomigazgató Detta, Horovitz Mór tanító Ungvár, Márton Ignácné Kolozsvár, Busztin Salamon hivatalnok Sopron, Hermann Márk földbirtokos Lábod, Bernát Sámuel kir. mérnök Miskolc, Kollár Miksa Kolozsvár, Cukorgyári Olvasókör Hőlak, Weisz Emil Tokaj, Hoffer Miksa Jászberény, Kohn Adolf Kisiratos, dr. Pap Lajos főrabbi Brassó, dr. Bauer Imre Kunszentmiklós, Kronemer Márk, Piccadily-kávéház Budapest, Lindenwald Miksa fakereskedő Ugornya, Propper Gyula hitk. elnök Izsák, Brüll Bertalan Izsák, Hasko Hermann Izsák, Grosz Simon Izsák.

OMIKE-NAP. A lovasberényi hitközség érdemdús elnökétől kaptuk a következő érdekes tartalmú és megszívlelésre méltó levelet:

Tekintetes Szerkesztőség!

A Mult és Jövő novemberi számában „a lovasberényi zsidó hitközség története" című cikkben csekélységemről is említés tétetett azon vonatkozással, hogy az én kulturális érzékemnek köszönhető Neumann Sándor úr fentemlített monografiájának megjelenése. Történeti munkáról lévén szól, köteességem, hogy a valóságnak megfelelőleg s híven szögezzem le ama tényt, hogy e mű megjelentetésének eszméje tőlem eredt ugyan, de érdeme ez még kedves elnöktársamnak, dr. Grünfeld Ignác alelnöknek, valamint a képviselőtestület ama érdemes s értelmes tagjainak, kik a nálunk levő régi irások közkinccsétételéhez hozzájárultak.

Ennyit magamról. Most pedig engedtessék meg, hogy nagyrabecsült és nagyjövőjű lapjukban pár szóval az Omikére is kitérhessek.

Ugyanis nálunk zsidóknál újabban a jótékony célokra történő adakozásnál észlelhetjük, hogy adunk mi mindenkinek, ellenségnek, jóbarátnak egyaránt, de annál kevesebb figyelmet fordítunk saját intézményeinkre. Hogy csupán egyet említsek, itt van pl. a Menza. Milyen ideális állapot lenne az, ha — egyelőre csak — a fővárosi tanuló ifjúság minden egyes arra szoruló tagját elláthatnók, hát még ha a vidék nagyobb városaira is kiterjeszthetné a Menza áldásos működését! Pedig, hogy ez eddig meg nem történt, a zsidóság indolentiája ám! Nevelhetnénk önérzetes, minden izében zsidó érzésű középosztályt, a mai közömbös, hitét alig ismerő és sokszor ignoráló helyett. Nem kellene ehhez egyéb, csupán az, hogy a jótékony célra szánt felesleges filléreinket ne hangzatos, hírlapilag nyugtázott intézményeknek szánjuk, de gondoljunk önmagunkra is.

Ha van „Emke", tűzoltó, vasúti gyufa, cipőkrém, keményítő s Isten tudja még miféle háztartási cikk, mért ne lehetne ugyanez az Omiké javára is. Talán akadna szép hazánkban zsidó gyáros, ki íly módon juttatna zsidó célra is.

Azt mondják, Magyarországon a kereskedelem zsidó kézen van. Ha ez tényleg így lenne s ha van gyermeknap, tűzoltónap, mentőnap, midőn a kereskedők bevételeik egy hányadát közcélra adják, miért nincs az Omikének is napja? Le-

Lilien: Jeruzsálemi koldusasszony.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

hetne, csak akarni kell! Az én szavam gyenge, hogy hitfeleinket lethargiájukból felrázhassam, de tegyék magukévá eszmémet a Mult és Jövő ékes tollú munkatársai. Hirdessék az eszmét érdemes rabbijaink templomainkban s más ünnepélyes alkalmakkor. Szép hölgyeink, kik oly dicséretreméltó buzgalommal pumpolgatnak bennünket jótékony célokra, tartogassák energiájuk egy részét ilyen alkalomra is. Kezdeni kell s akkor bizonyára az eredmény sem marad el. Hiszen már bölcseink is megmondották: „Lau olechó hamlocho ligmaur vlau ato ben chaurin lhibbotel mimenoh"!

Fogadja egyébként a Tekintetes Szerkesztőség legőszintébb nagyrabecsülésem nyilvánitását, melylyel maradtam hitrokoni üdvözlettel

Vértes Károly, hitk. elnök.

AZ OMIKE januári előadó-estélyének programmja a következő: 8-án (szerdán) este 6 órakor a „Pesti Lloyd-társulat" dísztermében (Mária Valéria-u. 12.) dr. Adler Illés: A zsidó legendák világából. Dr. Forró Pál: A vallás jelentősége a társadalomban. Január 15. Dr. Flesch Ármin: A jövő vallása, Csergő Hugó: Versek. — Január 22. Vészi József: Zsidók a publicisztikában. Dr. Bánde Zoltán: A nő nevelése.

VÁROSRÓL VÁROSRA. Olvasóink osztatlan tetszése kisérte *Szabó* Imre kiváló munkatársunknak érdekes és tanulságos jegyzeteit egy nyugati útjáról. A pompásan megirt útleirás befejezését a szerző a következő levéllel jelenti be, amely maga is érdekes adatokat tartalmaz és igy érdemes arra, hogy egész terjedelmében olvasóközönségünk elé kerüljön:

„Ön képet és irást vár tőlem, a Nyugoti-Út folytatását, amelyet ezennel ünnepélyesen beszüntetek. Nem téma hiján, mert anyag van még a tarsolyámban, de úgy vélem, hogy jobb lesz, ha ezt a még megszerzendővel egy nagyobb és komolyabb tanulmányomban dolgozom föl. Egészség, idő meg pénz kérdése és még benézek nehány nagyobb európai városba. A tapasztalataimhoz segitségül kérem az irodalmat és ha a jó szerencse is kedvez, talán sikerül kimutatnom, hogy a kultúrzsidó energiája és erkölcse jussán, nem pedig holmi jóindulatú politikai áramlat, vagy kormányok kedvezéséből szerezte a szabadságait. Nem tudom az okát, csak konstatálom magamon, hogy hirtelen valami komolyodási „anwandlung" ütött belém és frivolitásnak tartom a fajtámról csip-csup mókákat szerkeszteni.

Sajnálom, hogy Hágát, az északi zsidóknak ezt a jellegzetes fészkét kihagytam. Itt mutattak be — az utcán — Mr. Moses de Pintónak, egy portugál származásu zsidó fiskálisnak, akit tavaly a legfőbb holland biróság elnöki székébe hivtak meg. Ez az úr a hágai békekongresszusok holland csoportjának a feje (azt hiszem, ilyenfajta méltóságot még kevés zsidó ért el) és ez a kis őszhajú emberke a sátoros ünnepeken Hága legforgalmasabb utcáján maga viszi eszrogját és lulevjét a zsinagógába. A legszebb Izraelseket és bibliai vonatkozású Rembrandtokat itt láttam. Németalföld királynője a hágai gyerekek mulattatására évente majálist rendez és évről évre udvarmesteri átirat útján kérdezi meg a rabbit, hogy a zsidó gyerekek számára melyik megbizható kóser cukrászdából lehet vásárolni a süteményt.

Lilien: Vizilovak. (Illusztráció Jóbhoz.)

Sok ilyen kedves apró ügy van a jegyzeteim között, de ezeket talán máskor, más, szerencsésebb formában dolgozom föl."

DISRAELI. Október óta egy darab világtörténelem játszódott le a szomszédságunkban és a monarchia is közel járt hozzá, hogy a förgetegbe sodródjék. A két-egy birodalom politikai és katonai nagyjait nemcsak a balkáni térkép foglalkoztatta, hanem első sorban a hármas szövetség aktái, amelyekről máskor alig esik szó. A frigyről nem mindenki tudja, hogy tisztára defenziv értékü és hogy kizárólag az orosznak Nyugat-Európa felé való terjeszkedési aspirációi ellen nyomul. Ha a támadó fél nem Oroszország, akkor a szövetségesek egymással szemben csak „jóindulatú semleges magatartást" tartoznak tanusitani és Bismarck szóban és irásban nem is egyszer hangsúlyozta, hogy Ausztria-Magyarország külön balkáni érdekeiért a német birodalom egyetlen puskalövést sem fog kockáztatni. A hármas szövetség „az európai béke konszolidációját célozza" és ennek garanciája az, ha az orosz hadiflotta távol marad az adriai partoktól. Most, hogy *Durazzo* Szerbia cégére alatt Oroszország első hadi kikötőjévé készült az Adrián, előkerültek megint a hármas szövetség szereődései, ezek kapcsán pedig egy nagy fajtestvérünk — *Disraeli Benjámin* — neve.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Sámuel Kornél: Horn-emléktábla.

Mert ő volt, aki 1878-ban az angol flottának a konstantinápolyi vizeken való puszta megjelentetésével elnémította a csataldzsai vonalig előnyomult oroszok tüzelését és az ő és *Andrássy* műve volt a hármas szövetségnek az a mai — és most újból történeti jelentőséget nyert — formájában való fölépítése. Igaz, hogy Disraeli egyúttal a hazájának is nagy szolgálatot tett: mint világbíró növelte Anglia tekintélyét és a san stefanói békében megszerezte Cyprust és Egyiptomot az angol birodalom számára, de a három nagy hatalom neki egyedül köszönhet legalább annyit, mint három képviselőjének együttvéve. És valami groteszk érzésem van, amikor egy német ujság egyik oldalán a hármas szövetség méltatását látom, a másikon pedig a zsidókról olvasok egy cikket, amelynek írója érvekkel és példákkal serénykedik igazolni, hogy a zsidó fajból hiányzik a — nagy koncepció. *sz.*

HORN EDE EMLÉKTÁBLA. Horn Edéről már a mult számunkban megemlékeztünk, ma csak az emléktábláját mutatjuk be olvasóinknak, s ebből az alkalomból nem akarunk az országos jellegű ünnepségről szólani — erről eleget irtak a napilapok — csupáncsak két emberről kivánunk megemlékezni. Az egyik Samuel Kornél, akinek művészetét még alkalmunk lesz bővebben méltatni és akinek legsikerültebb alkotásai közé tartozik a Horn Ede emléktáblája; a másik Dr. Bodor Zsigmond. Szinte fanatikus ragaszkodással vette körül Horn Ede multba vesző alakját és szóval, tettel és tollal harcolt érte, hogy megőrizze emlékét az utókor számára. Az emlékmű eszméje, az övé és ő hozta össze, (mi tudjuk mit jelent nálunk az ilyesmi) a megvalósításhoz szükséges összeget. A Kohén ősöktől örökölt fanatizmus kell ehhez, akik megszokták, hogy lelkesedéssel áldozzanak másokért az oltárokon.

A JAFFAI HÉBER TANÍTÓNŐKÉPZŐ első osztálya néhány nappal ezelőtt kezdte meg működését. A tanítónőképzőt tudvalevőleg az odesszai bizottság alapította, Lewinsky, a kiváló héber publicista emlékének megörökítésére. Az iskola 4 osztályból fog állni és tervbe van véve, hogy óvónőképző tanfolyamot fognak mellé szervezni. Tantervében az elméleti és gyakorlati mezőgazdasági tárgyaknak fontosságuknak megfelelő óraszám van biztositva.

DR. MUNK HERMANN, a modern fiziológia egyik legkiválóbb művelője, néhány héttel ezelőtt elhúnyt. 1839-ben született, 23 éves korában már magántanár, 30 éves korában pedig rendkivüli tanár lett a berlini egyetemen és az is maradt mindhalálig. Könnyü kitalálni, hogy azért, mert zsidó volt és zsidó maradt. Azok közé a — sajnos — csekélyebb számú erős zsidó egyéniségek közé tartozott, kik külső előnyökért nem hagyják cserben népüket, hanem annál hűségesebben ragaszkodnak hozzá, minél erősebben éreztetik velük annak különálló voltát. Igy tehát „rendkivüli“ professzor volt, a szó mindkét értelmében és a tudományos munkálkodásban biztositotta magának az örök emléket, nem pedig az egyetemi tanácsülések jegyzőkönyveiben. Tudományos működése elismeréseként számos tudományos társaság és akadémia választotta tagjai sorába.

„Mult és Jövő“ 1912. évfolyamához

BEKÖTÉSI TÁBLÁK

kaphatók a „Mult és Jövő“ kiadóhivatalában: Budapest, VI. ker., Podmaniczky-utca 6. szám. Ára **az összeg előzetes beküldése ellenében** portómentes küldéssel 2 korona 50 fillér, a díszkiadáshoz 3 korona

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS!

Tisztelettel kérjük előfizetőinket, valamint az OMIKE pártfogó tagjait, akiknek előfizetésük, illetve tagságuk január hóban lejár, szintúgy azokat, akik előfizetési, illetőleg tagsági díjjal hátralékban vannak, szíveskedjenek a megfelelő összeget minél előbb beküldeni, nehogy a lap küldése fennakadást szenvedjen.

MULT ÉS JÖVŐ KIADÓHIVATALA,
BUDAPEST, VI., PODMANICZKY-U. 6.
CHEQUE- ÉS CLEARINGSZÁMLA: 29811.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

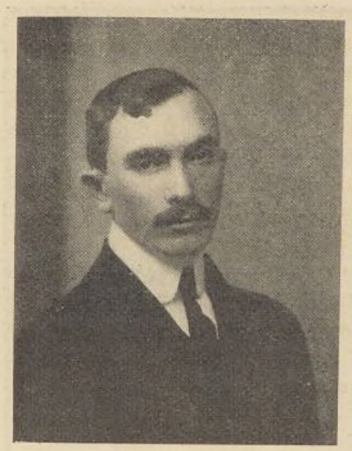

Sámuel Kornél.

A „RÖPIRAT" KÖRÜL. Legutóbbi számunkban megemlékeztünk bizonyos névtelen szegénylegényekről, akik hazafias elbúsulásukban pamfletet küldözgettek szét vezető zsidó férfiakhoz, figyelmeztetve őket a cionizmus veszedelmes térhódítására. Németországban is akadtak a minap ilyen szegénylegények, de azok nyíltan léptek fel, egyletet alakítottak s most kénytelenek szegénykék a reájuk ragadt „Mitglied des Trottelvereins" nevet viselni. — A mi „Trottelverein"-ünk tagjai azonban jobbnak látták inkább a homályba bujni, sőt amint utólag kiderült, a misztikus homályban a szent cél kedvéért egy kis tolvajlástól sem riadtak vissza. A Budapesti Hirlap ugyanis a mult héten a következő figyelmeztetést tette közzé:

„*Figyelmeztetés.* Lapunk szerkesztőségét egy *szemérmetlen visszaélésre* tették figyelmessé, amelyet a Budapesti Hirlap nevével ismeretlen tettesek követtek el. Egy géppel irott pamfletet küldöttek szét Budapest vagyonos és előkelő zsidó polgáraihoz, amelyben a pesti izr. hitközséget, a Kevra Kadisát és testvérintézményeiket azzal vádolják meg, hogy vezetésükben helyet adtak a nemzetközi és hazátlan cionizmusnak. A pamflet hangja *durva és neveletlen* mindenekelőtt személyeskedő. *A homályban bujkálók a példányok egy részét a Budapesti Hirlap borítékában küldötték széjjel. Mily úton jutottak a tolvajok a mi borítékainkhoz, azt kikutatni a rendőrségnek lesz föladata.* Mi beérjük egyelőre annak a kinyilatkoztatásával, hogy a cionizmusról megalkottuk, nyíltan ki is fejeztük véleményünket, nem is olyan régen. A pamflet irójához és terjesztőjéhez azonban nincs semmi közünk. Sőt módot fogunk találni rá, hogy kilétét földeritsük és *tolvajlását példásan megtoroljuk.*"

Ezek után pedig elvárjuk, hogy a mi hazafias tolvajainkban lesz annyi bátorság és megalakitják nálunk is a „Trottelverein"-t.

Dr. Bodor Zsigmond.

ALAPITÁSI ÉV 1862
· CHRONOGRÁPH · REPETITION ÉS · ZSEBÓRESZTÓK

CUENDET CONSTANT
Svájc, Francia-, Angol- és Németország zseb-, inga- és díszóragyárainak lerakata.
BUDAPEST, IV., KIGYÓ-TÉR 5

KARCSATÓRÁK, GYŰRŰÓRÁK JAVITÁSOK
INGA-ÉS ÁLLÓÓRÁK RAKTÁRON ÉS RENDELÉSRE
KÜLÖNLEGESSÉGEK

ELSŐRANGÚ CIPŐK
EPSTEIN, Budapest, VI., Andrássy-út 40.
Telefon. Kobrak cipők dús választékban.

MARX ÉS MÉREI
tudományos műszerek gyára. • Fizikai, Kémiai, természetrajzi műszerek. • Röntgen-Készülékek. • Tudományos műszerek.
Budapest, VI., Bulcsu-utca 7. szám. • Telefon 21-06

DIGESTOL
A gyomor- és bélműködést szabályozza
Kapható minden gyógyszertárban
Biztosan és állandóan ható emésztő- és étpor
Eredeti doboz ára 1 és 2 kor.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Szerkesztői üzenetek

TÖBBEKNEK: A Mult és Jövő társaság ügyében már több előkészítő összejövetel volt és minthogy formasághoz kötve nincsen, máris megalakultnak tekinthető. Tulajdonképen intim körnek van tervezve, ahová melegséggel és barátsággal várják mindazokat, akiknek lelkében befogadó talajra találtak azok az eszmék és perspektivák, melyeket a Mult és Jövő hozott magával.

F. H. Verse a legközelebbi számban jön.

Dr. M. NYIREGYHÁZA. Gittin traktátusának 54. lapján.

NEM KÖZÖLHETŐ: Judeai rózsa, Vegyesházasság, Dal az ősapámról, Péntek este, Műkeresztény.

VI. Sempronius. Legközelebb jönni fog.

M. KASSA. Secundus név alatt dr. Patai József ír.

NŐEGYLETI ELNÖKNŐ. Az Izr. Nőegyletek Orsz. Szövetségének akcióba lépését, a háborús időkre való tekintettel, nem tartjuk célszerűnek sürgetni. Emiatt késik az országos konferencia is.

1878—1912 1878—1912

Keleti J.

BUDAPEST, IV., Koronaherceg-u. 17.

Orvos-sebészeti műszerek és kötszerek gyára ezidén üli meg fennállásának 34. évfordulóját. A cég ez alkalommal egy a maga nemében páratlan, dús ábrás

JUBILEUMI ÁRJEGYZÉKET

bocsájt ki, amely ezen szakmában minden tudnivaló, legmodernebb újdonságot tartalmaz, szakszerűen rendezve és megmagyarázva és mely bárkinek kívánatra ingyen és bérmentve megküldetik.

A cég főcikkei és specialitásai:

Hygiéniai gummiárúk. Cs. és kir. szab. sérvkötők. Testegyenesítő gépek. Műkezek és műlábak. Műfűzők, haskötők, mellfűzők, melltartók, hátegyenesítők. Gummigörcsérharisnyák. Gyógyvillanykészülék. Betegtolókocsik és szobaürszékek. Betegápolási és a beteg kényelméhez szükséglendő, kozmetikai-, utazási-, massage- és manikure mindenféle cikkek.

KOVALD FEST, TISZTÍT.

Gyár és főüzlet: Budapest, VII. Ker., Szövetség-utca 35-37. szám.

Gyűjtőtelepek a székesfőváros minden részében. Képviseletek a vidék legtöbb városában.

FOGAK

Szájpadlás nélkül, aranyhidak és koronákat a legjobb amerikai módszer szerint.

Grossmann Simon

szerb kir. udv. fogász, a párisi fogorvosi akadémia kiállításán arany érdemkereszttel kitüntetve. — Fogad egész napon át.

Rendelő szakorvos Dr. Káli H. P.

Speciális arany- és porcellántömések, foghúzás érzéstelenítve.

Budapest, VI., Erzsébet-Körút 50., I.

Mérsékelt árak. Telefon 86-50. Részletfizetésre is.

Figyelem az arcképemre, nevemre és az 50. házszámra.

HUSVÉTI CUKOR

SELYPI CUKORGYÁR RÉSZVÉNY-TÁRS.

Központi iroda: Budapest, V., Zoltán-utca 8.

A közeledő husvéti ünnepekre ajánljuk a bonyhádi és lőrinci orth. rabbinusok ellenőrzése mellet készült husvéti gyártmányainkat, mint kocka- és lisztcukrot ládákban és dobozokban, pilécukrot zsákokban, és süvegcukrot.

Az „Erzsébet" Gőzmalom Társaság Budapest, mely a „PANNONIA" gőzmalom átvétele óta a husvéti lisztek gyártását folytatja, ajánlja a husvétkor használatos lisztfajtákat **megfelelően szigorúan rituális** a budapesti gőzmalmok eredeti lisztszámainak, melyek az itteni rabbinátus és különösen főtisztelendő dr. Adler Illés és Feldmann M. rabbi urak felügyelete alatt készíttetnek. Az elszállítás az itteni rabbinátus és ennek kiküldött maschgichimjai állandó felügyelete alatt történik. Szíves megrendelések a legolcsóbb napi árak mellett foganatosíttatnak. Cím: „Erzsébet" Gőzmalom Társaság, Budapesten

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Elkán Gyula szűcs Károly körut 19

Örök hűséget esküszik

a „BEAU BRUMMEL“ folyékony szappannak, aki egyszer azt használta. A „BEAU BRUMMEL“ szabadalmazott amerikai tiszta növényolajból készült folyékony szappan, az annak adagolására szolgáló készülék a Liquid soap dispenser. Rendkívül takarékos és tiszta. Ragályos betegségek áthordozása (mint a darabszappannál) kizárva. Nem utálatos, mint az elkocsonyásodott, hajas, poros, darabszappan. A készülék ára nikkelezett foglalatban, csavarokkal és kulcscsal . . **16**·— K
1 gallon (körülbelül 4 liter) kölni vízzel illatosított folyékony szappan, bádogdobozban, töltődugóval . **18**.— K

Raktáron tartja:

Geittner és Rausch

cég, főherceg udv. szállító,

Budapest, VI. ker., Andrássy-út 18/MJ szám. Saját ház.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

TÜDŐS JÓZSEF
FESTÉKKERESKEDÉSE

Állandó nagy raktár festék, kence, lakk, terpentin, enyv, festő, mázoló anyagok és szerszámok, háztartási cikkek stb.

BUDAPEST, IX., FERENC-KÖRÚT 18.
TELEFON 64—91. SZÁM.

KOVALD FEST, TISZTÍT.

Gyár és főüzlet: Budapest, VII. Ker., Szövetség-utca 35-37. szám.

Gyűjtőtelepek a székesfőváros minden részében. Képviseletek a vidék legtöbb városában.

AZ EGÉSZ VILÁGON ELTERJEDT LEGJOBB HÁZISZER A „BÓNI" SÓSBORSZESZ. KAPHATÓ MINDEN JOBB FŰSZERÜZLETBEN, DROGÉRIÁBAN ÉS GYÓGYSZERTÁRBAN.
GYÁRUNK ÉS FŐRAKTÁRA HUZZA A „BÓNI" GYÁRTELEP ÉS MEZŐGAZDASÁGI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG, NYÍREGYHÁZÁN.

Szőnyegjavítást elfogadunk!

PERZSA SZŐNYEGET

legolcsóbban szerezhet be MAROKKAI-UTCA 4. (VÁCI-KÖRÚT SAROK).
Pontos cím! Pontos cím!

Perzsa szőnyegeket rendkívül jutányosan vásárolhat

Összekötőt 26—35 45, 50 K-tól feljebb. Átvetőt 125—150 180 K-tól feljebb. Szalon- és ebédlőszőnyegek különféle nagyságban és árban.

(Tessék a pontos címre ügyelni.)

PFEIFER LIPÓT ÉS FIA

MAROKKAI-UTCA 4. VÁCI-KÖRÚT MELLETT

Művészies szőnyegjavítás!

Dr. MISZNÉ

fűzőterme

Budapest, IV., Váci-utca 7. sz. I. emelet

Telefon 142—45. szám

Ajánlja kizárólag mérték után készülő szabadalmazott halcsontnélküli fűzőit.

Ismertető árjegyzék !! díjtalanul. !!

Első magyar királyi szab. ISKOLABUTORGYÁR
Feiwel Lipót Utódai
BUDAPEST, IX., IPAR-UTCA 4.

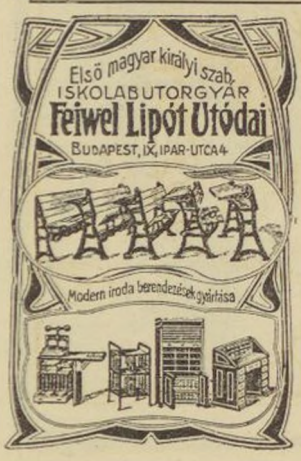

Schlesinger Jos.

Budapest, VII., Király-utca 1.

Mindennemű templomi aranyhímzések készítése, parochesz. Tóra-ruha, Almemor-takaró, Chuppa stb. Izléses, művészies kiállítás. Jutányos árak. Rajzok, minták s részletes ajánlatok ingyen és bérmentve.

Nagy raktár az összes zsidó rituális tárgyakból, templomi és házi használatra. Szefer tóra, kiékedés, tóradiszek, kina- és valódi ezüstből. Selyem talisz, imakönyvek stb.

Az összes zsidó irodalmi művek nagy raktára. A Magyar Zsidó Könyvtár (szerkeszti: dr. Patai József) kiadóhivatala. Zsidó ifjúsági és kultúr-egyesületi könyvtárak berendezése.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

REMÉNY

A „MULT ÉS JÖVŐ“ IFJÚSÁGI MELLÉKLETE

KONDOR IGNÁC: LEGENDÁK MÓZESRÓL.

I.

Izrael nagy és dicső tanítójának, Mózesnek halálát homály fedi, születését pedig mondák és regék dicsőítik. Mózes Egyiptom országában született, mely Afrikában van. Születésekor egy kegyetlen, zsarnok fáráó (király) ült Egyiptom trónusán, kinek minden gondolata borzalom, minden szava irtózat vala.

Különös gonosz indulattal volt Izrael ivadékai iránt eltelve, kik rövid 30 évi tartózkodás után Egyiptomban nagyon felszaporodtak és vagyonban is gyarapodtak. Irigysége határtalan gyűlölettel tölté el gonosz szivét, míg végre Izrael egész népének kiirtását és megsemmisítését határozta el. Nagy gyűlöletét az izraeliták iránt még inkább fokozta egy álom, melyet arra magyarázott neki egyik álomfejtője és tanácsosa, hogy nagy veszély fenyegeti őt és országát az izraeliták felől. Egykor ugyanis a következő sajátságos álom zavarta meg éji nyugalmát. Álmában trónusán ült, midőn szótlanul egy aggastyán belép hozzája mérleggel a kezében. Mérlegét a trónussal szemben akasztá fel és annak egyik serpenyőjébe belerakta Egyiptom összes előkelőit és véneit, a mérleg másik serpenyőjébe pedig egy tiszta fehér báránykát tett, mely fölbillenté súlyban Egyiptom összes véneit és előkelőit.

Midőn ezen csodálatos álmából felébredt, azonnal összehivatta álomfejtő tudósait és bölcseit, kik első tanácsosai is voltak. Közülök különösen nagyra becsülé Bileámot, egy idegen származású tanácsosát, ki bölcseségben felülmulta a többieket. Az ő álomfejtése felelt meg leginkább fáráónak.

Bileám ugyanis azt mondá: ezen álom által figyelmeztetik az istenek fáráót azon veszélyre, mely fáráót és népét fenyegeti. Az álom egész Egyiptomra nézve igen rossz jelentőségű. Arra mutat ugyanis, hogy az Egyiptomban élő izraeliták között egy fiú fog születni, ki, ha felnő, fölülmulja majd észben és bölcseségben Egyiptom összes előkelőit, véneit és bölcseit. Nagy veszélyé válik majd Egyiptomra, mert majd feldúlja az egész országot és Izrael népét azután onnan ki fogja vezetni. Neked jutott, óh királyom, feladatúl, ezen nagy veszélynek idejekorán elejét venni és attól az országot megóvni.

A királyt megdöbbenték Bileám ezen szavai és mondá neki:

Adj tanácsot és mondd meg te, hogy mitévők legyünk az izraelitákkal szemben; mert mindaz,

Lilien: Mózes az égő tüskebokor előtt.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

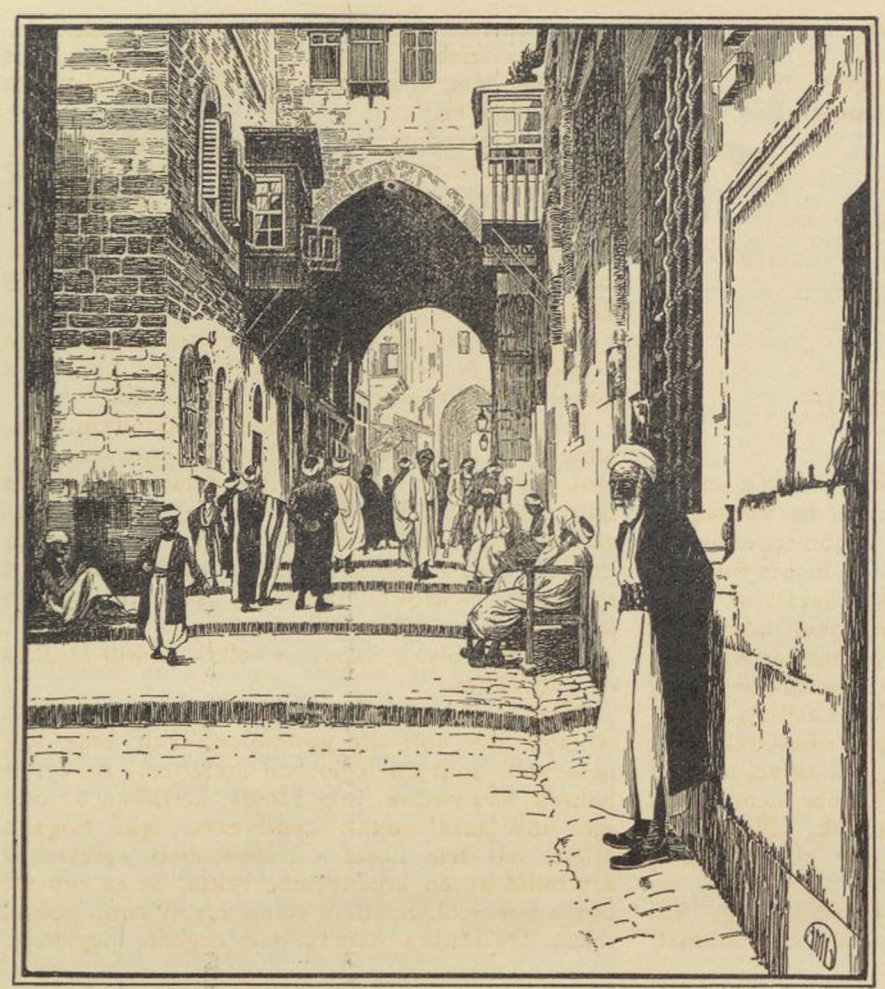

Lilien: Dávid-út Jeruzsálemben.

mit eddig e nép ellen kezdettünk, hiábavalónak bizonyult!

De Bileám felelé: Kérdezd meg előbb másik két tanácsosaidat, a midjáni Jethrót és az ucbeli Hióbot, hogy azoknak tanácsát is megtudjuk! Azután elmondom az enyémet is.

A király azonnal értük küldött és tanácsukat kikérte, hogy miképen védhetnék meg Egyiptomot azon veszély elől, mely azt az álom jelentősége szerint Izrael felől fenyegeti?

Erre mondá Jethró: Soká éljen a király! Én azt tanácslom, hogy ne szorongasd e népet és ne erőszakoskodjál azon, hanem tartsd magad attól minél távolabb, tenmagad és néped javára! Mert tudd meg, óh királyom, hogy e nép Istenének különös kegyében áll, aki azt ősidőktől fogva népévé kiszemelte. Ismeretes lesz esőtted, miképen őrizte meg Istene az ő ősatyáikat: Ábrahámot egyik elődöddel szemben, Izsákot a filiszteusi Abimelechchel szemben és Jákobot Ezsau és Lábán üldözései elől. Azért elődöd is barátsággal viseltetett e nép iránt és csakis ez mentette meg őt és népét az éhhaláltól. Azért, királyom, hagyd abba e nép üldözését! De ha nem tűröd azt továbbra országodban, hagyd visszamenni Kanaánba, ahonnan ide jött!

E beszéd a királynak nem tetszett, sőt amiatt annyira fölgerjedt haragja Jethró ellen, hogy őt azonnal országából száműzte, mire az visszatért hazájába, Midján országába.

Fáráó azután Hióbhoz fordult és kérdé tőle, mi volna az ő tanácsa.

Hiób már óvatosabb volt válaszában. Királyom, felelé ez, Egyiptom összes népei kezedben vannak és így tehetsz velük tetszésed szerint.

Most pedig a király ismét Bileámhoz fordult és felszólitá, hogy adja már ő elő tanácsát!

Es Bileám mondá: Igaz, óh királyom, e népnek hatalmas védője az ő Istene, amiért is csak nagy nehezen győzheted azt le. Ha tűzzel akarnád azt elpusztítani, megmenti Istene, mint Ábrahámot a tüzes kemencétől. Ha kard által akarnád őket kipusztítani, segít rajtuk, mint Izsákon, föláldoztatása alkalmával; ha nehéz munkával akarod őket megnyomorítani, megerősíti őket Istenük, mint Jákobot Lábánnal. Csak egyet nem kisértél meg: a vizet! Abból Istenük még egyiküket sem menté ki. Azért azt tanácslom, hogy újszülött fiaikat mind dobasd ezentúl a vizbe!

Bileámnak ezen tanácsa megtetszett fáráónak és azonnal ki is adta ama zsarnok parancsát, hogy az izraelitáknak mind az újszülött fiaikat ezentúl a Nilus folyamba vessék, a leánygyermekeket azonban életben hagyhatják.

(FOLYT. KÖV.)

FEJES-BOLDIZSÁR FERENC: ZSIDÓ GYEREK ESTI DALA.

Leszáll az éj, adjál Isten
Nyugodalmas, békés álmot,
Ne fenyítsen, ne áltasson
Se veréssel, se cukorral
Valamelyik álnok.

Legyen béke e ház fölött,
Legyen béke világ fölött.
Aludjanak az emberek
Gondtól mentes, csendtől kedves
Nyugodt álmok között.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Olyan rémes ez a sötét.
Telve szörnyű félelemmel,
De én mostan se rettegek,
Álmodom az éd's anyámmal
És a jó Istennel.

Jobbkézről véd Micháél,
Balkézről meg Gávriél,
Előttem áll Ariél,
Hátul vigyáz Ráfáél.
S fölöttem az égben bent
A jó Istenke él...

DR. STEINHERZ JAKABNÉ: AZ ELSŐ BŰN.

Még ma is gyorsabban dobog a szivem és elsápad az arcom, ha visszagondolok az én első bűnömre, melynek gyászos történetét el fogom tinéktek mesélni, kedves kis barátaim. Kicsi faluban születtem, nem lakott ott több zsidócsalád, csak mi és igy játszótársaim voltak a postamester gyermekei, a korcsmáros leánykái és a tanitóék göndörhajú kis Lacikája.

Legtöbbet voltam együtt a postamesterék Iduskájával, aki igen nagy kópé volt és akivel nagyon jól megértettük egymást. Csak abba nem tudott belenyugodni, hogy én zsidó vagyok. „Nagy kár, mondta, „mert a zsidó nem jut el a mennyországba."

Az is roppantul bántotta Iduskát, hogy én, habár rendesen megosztottam vele ozsonnámat, nem akartam megizlelni az övét és ilyenkor kifakadt és kiabált velem. „Hijába, hijába, azért még sem jutsz el a mennyországba, mert oda zsidó nem mehet be."

„Hogy tudod te azt", kérdeztem sértődötten.

„A keresztapám mondta", felelte; „már pedig ő csak tudja, mert ő a veszprémi püspöknek a jószágigazgatója."

„Mondd meg neki, hogy hazudik," szájaskodtam, „mert aki jó, az eljut oda, akár zsidó, akár keresztény."

„De nem jut el bizony, se te, se a papád, se a mamád és senki, senki, aki zsidó, hanem a pokol fenekére juttok mind, mind, mind."

Roppantul lehangolt a dolog; gondoltam, valaminek kell lenni, ha Iduska ilyen biztosan meri állitani. Jöttek aztán napok, amikor aztán Iduska igen nagy zsidóbarát lett. Ezek közé tartoztak a husvéti napok, amidőn nálunk nem volt a házban kenyér, csak laska és Iduska nagyon szerette azt ropogtatni és szokta mondani: „Istenem, milyen jó tinéktek, zsidóknak".

De aztán olyan napok is voltak, mikor Iduskát én irigyeltem.

Mint rendesen a falusi házaknál, úgy nálunk is nagy kert volt tele gyümölcsfákkal, csak egy nem volt, amit én legjobban szerettem. Az egresbokrok hiányoztak, mig Idusék kertjében az összes utak azzal voltak szegélyezve. Igaz, hogyha átjött, hát tele hozta a zsebeit érett egressel és azt mind az én kötényembe rakta, de én egyszer úgy a bokorról szerettem volna egrest enni, sokat, sokat. De Iduska mamája nem engedte meg, hogy

Lilien: Zsoltár.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

a kertbe menjünk, féltette tőlünk a veteményeit és talán jogosan.

Egyszer aztán, úgy pünkösd táján, egy szép szombat délutánján, mikor nálunk az üzlet zárva volt, történt velem valami rettenetes.

Szüleim kint ültek falusi szokás szerint a ház előtti deszkapadon és Iduska mamája is odajött hozzájuk, melléjük ült és beszélgettek az időjárásról, a rozsról és búzáról; én és Iduska pedig ott álltunk a pad mögött és hallgattuk őket. Egyszerre Iduska megfogja a szoknyámat és húz befelé az udvarra engem.

Én hagytam magamat húzni hang nélkül, mert tudtam, hogy valami titkos dologról lesz szó.

Az udvarban aztán így szólt Iduska:

„Most upre a mi kertünkbe, nincs otthon anyuska, lesz egres, amennyi csak kell."

„Hiszen szombat van", — feleltem én megbotránkozva.

„Hiszen te nem fogsz szedni, majd csak én. Te majd csak tartod a kötényedet és estére megeheted." És mentünk be a mi kertünkbe és átmásztunk a kerítésen, aztán megkerültük a szomszédék kertjét, újra átmásztunk egy kerítésen és bent voltunk Iduskáék kertjében. Na, hogy mennyi volt ott az egres! Iduska nekilátott mind a két kezével. De lassan ment, mert az egresnek rettenetes hegyes és szúrós tövisei vannak és Iduskának már vérzett a keze. Én tartottam a kötényemet és lopva megízleltem egy-egy piros egrest, jaj de jó volt!

„Szedjél te is, te bolond," mondá Iduska; „hisz nem látja meg senki és én nem mondom el, ne félj". Körülnéztem, se jobbról, se balról senki és az a sok, sok szép egres. Remegő kézzel téptem le az elsőt, de aztán a többi szaporán következett és Iduska nézte kárörvendő arccal és biztatott, hogy rajta, csak rajta!

Egyszerre a nagy csendet egy kiáltás zavarta meg; édesanyám keresett engem.

Nekem gyökeret vertek a lábaim az ijedtségtől, de Iduska is megijedt ám.

Álltunk sápadt arccal és egy hang nélkül vártuk, hogy na most mi lesz? Iduska tért előbb magához és azt mondta: „Bújj el hamar!" De már késő volt. Nyílott a kis kertajtó és belépett anyám a postamester nénivel. Anyám rám nézett és tudta, hogy mi történt. Arca halovány lett és alig hallhatóan rebegte: mit tettél kis leányom? Azzal megfogta a kezemet és vezetett haza.

Beérve a szobába, ahol már minden el volt készítve havdolához, anyám ledobta magát egy székre és sírni kezdett. „Mi történt?" kérdé atyám letéve a könyvet, melyben lapozgatott. Anyám nem tudott szólni, csak rám mutatott és atyám látva az egrest kötényemben, mindent megértett. Először is elvette tőlem az egrest és kiszórta az utcára. Aztán vállon ragadott és megrázott, majd utálattal lökött el magától és azt mondta: „Te, te sikszele! Hát erre tanítottalak én tégedet és erre tanít anyád? Mától fogva egészen a jövő héten péntek estig, büntetésből nem fogsz az asztalnál étkezni és este, ha aludni térsz, nem fog megcsókolni az édes mamád."

Na, nekem se kellett több. Elkezdtem sírni éktelenül. Mert hogy nem eszem az asztalnál, az még járja, de hogy a mamuskám nem fog megcsókolni este, ez már több a soknál. De sírhattam én, senki rám se hederített és már este megkezdődött a büntetésem.

Először is a hávdolégyertyát én szoktam tartani, ma anyuska tartotta és a füszert nem volt szabad megszagolnom, azt mondta apuska, hogy nem vagyok arra érdemes. Sohsem feledem el azokat a napokat, szombat esttől péntek estig. Minden este majd megszakadt a szívem és keserves könnyhullatások között aludtam el.

Végre mégis csak elérkezett a péntek este. Bezártuk a boltot, anyám ünnepi fökötőt tett a fejére és meggyujtotta a gyertyákat és imádkozott. Ima után aztán oda intett magához, keblére ölelt, megcsókolt és így szólt: „Úgy-e kis leányom, nem fog ilyen dolog történni többé soha?!" Én könnyek között tettem szent ígéretet, mire atyám, ki eddig már bevégezte az imát és az éneket, odalépett hozzánk, fejünkre tette a kezét, megáldott bennünket és meg is csókolt engem. És én ebben a percben éreztem, hogy bűnöm meg van bocsájtva és lelkemben is megfogadtam, hogy többé soha, soha nem vétkezem.

FLEYNER JÁNOS: ZSOLTÁR.

Ó mért haragszol rám, én Istenem?
Hisz jó vagyok, az álmaim fehérek.
Esténkint összeteszem a kezem
És sírva Téged hívlak és idézlek.
Ó mért haragszol rám én Istenem?...

Mért vetsz utamba ezer akadályt,
És mért síma a gonoszoknak útja?...
Mért nem küldöd rám inkább a Halált?
Te, Irgalomnak kristálytiszta kútja.
Mért vetsz utamba ezer akadályt?...

Mért csapja, veri vissza víharod
Az áldozatom forró lángú füstjét,
És elfogadni mért nem akarod?
Szívem aranyját, szavaim ezüstjét,
Mért csapja, veri vissza víharod?

Uram, uram! Irgalmazz! Légy velem!
Miként a sáskák borzasztó csapatja,
Felkelt a gond, a bánat ellenem,
S most lelkem dús vetéseit aratja,
Uram, uram! Irgalmazz! Légy velem!

És ne haragudj rám, én Istenem,
Hisz jó vagyok, az álmaim fehérek,
Reszketve összeteszem a kezem
És sírva téged hívlak és idézlek.
Ó ne haragudj rám, én Istenem!...

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

húzott világítódrótszállal, kb. 75% árammegtakarítás, törhetetlen.

MAGYAR SIEMENS-SCHUCKERT MŰVEK

Budapest, VI., Teréz-Körút 36. Raktár: V., Pozsonyi-út 5. szám

DIAMANT J. ÚJPEST, KEMÉNY-GUSZTÁV-UTCA 1.

Kóser szalámi- és füstölthúsgyár. Árusítás nagyban és kicsinyben. — — Telefon 75—07.

KOVALD FEST, TISZTÍT.

Gyár és főüzlet: Budapest, VII. Ker., Szövetség-utca 35-37. szám.

Gyűjtőtelepek a székesfőváros minden részében. Képviseletek a vidék legtöbb városában.

Figyelem! Erős új ... éttermei

Pilseni és Müncheni Sörcsarnoka, elegánsan, fényesen berendezve, **VI., Nagymező-utca 9. sz.** alatt az Európa Nagyszálloda épületében (Szerecsen-utca sarkán, az Andrássy-út közvetlen közelében). Estélyek, eljegyzések, lakodalmak részére a t. megbízóknak pompás ::: nagy fényes priváttermek állanak rendelkezésre. :::

Kitünő ízletes ételek. Polgári árak. Előzékeny kiszolgálás.

„UNIO"

Élet- és Gyermekbiztosító Intézet mint Szövetkezet (Első leánykiházasító Egylet)

BUDAPEST, VI. KERÜLET, TERÉZ-KÖRÚT 40—42. SZÁM

(Az intézet saját házában) — Alapíttatott 1863. évben

Az intézet az ember életére minden szokásban levő módozat szerint a következő biztosításokat vállalja el: kiházasítási biztosításokat, járadékbiztosításokat, fiúbiztosításokat, ú. m.: tanulmányi, katonai és nagykorúsági esetekre, családi biztosításokat, biztosításokat halálesetre, vegyes biztosításokat élet- és halálesetre, biztosításokat két ember életére. Az intézet a legelőnyösebb feltételek és a legmérsékeltebb díjszabások mellett a havonkénti fizetések kedvezményét nyujtja. Ismertetővel, tervezetekkel és mindennemű felvilágosítással készséggel szolgál úgy az intézet igazgatósága, mint az egyes vidéki ügynökségek.

Díjtartalék 1911 december 31-én	19.144,393	korona
Biztosított tőke 1911 december 31-én	79.950,000	„
Eddig kifizetett tőke	18.478,883	„

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

KOVALD FEST, TISZTÍT.

Gyár és főüzlet: Budapest, VII. Ker., Szövetség-utca 35-37. szám.

Gyűjtőtelepek a székesfőváros minden részében. Képviseletek a vidék legtöbb városában.

FONCIÈRE, PESTI BIZTOSÍTÓ-INTÉZET

Alapíttatott 1864-ben

KÖZPONTI SZÉKHELY: BUDAPEST, V., SAS-UTCA 10.

Az intézet működési tere kiterjed a következő biztosítási ágazatokra: 1. Élet, járadék, kiházasítási, katonai szolgálat esetére való biztosítás. 2. Tűz, villámcsapás és robbanás által okozott károk elleni biztosítás. 4. A törvényes szavatosság következtében beálló kötelezettségek elleni biztosítás. 5. Tükörüvegekben eshető töréskárok elleni biztosítás. 6. Az emberi testet érhető balesetek elleni biztosítás (utazási, élethossziglani vasuti balesetbiztosítás). 7. Szállítmányozási (tengeri, szárazföldi és folyamszállítmányozási) károk elleni biztosítás. 8. Jégverés okozta károk elleni biztosítás.

TISZTÁN MAGYAR INTÉZET! ⁂ OLCSÓ DÍJAK! ELŐNYÖS FELTÉTELEK!

Magyar királyi szabadalm. Osztálysorsjáték Igazgatósága

Budapest, IV., Eskü-tér 5. szám

Elnök: Tolnay Lajos, alelnök: báró Fejérváry Imre, vezérigazgató: Hazai Fülöp, vezértitkár: Serényi Samu

Egy-egy sorsjáték hat osztályból áll. Évenkint 110,000 sorsjegy, két sorsjáték. 55,000 nyeremény

Egy sorsjáték nyereményeinek összege 14.459,000 kor.

Főnyeremény (szerencse esetén) egy millió korona

Előfizetési ára egész évre 6 K **MERCUR** Előfizetési ára egész évre 6 K

XLI. évfolyam. A legtartalmasabb és legelterjedtebb pénzügyi és sorsolási szaklap. Kizárólag hivatalos adatok alapján közli az összes bel- és külföldi sorsjegyek és értékpapirok húzási jegyzékét a hátralékkimutatásokkal együtt. A bel- és külföldi tőzsdék eseményeiről a legkorábban a legmegbízhatóbb értesüléseket közli.

Minden előfizető ingyen kapja a MERCUR ÉVKÖNYVÉT, melyből megtudható, hogy bármely sorsolásnak alávetett értékpapir létezése óta kisorsoltatott-e anélkül, hogy beváltatott volna.

Előfizetési ára: Évkönyvvel és sorsolási naptárral együtt egész évre 6 korona. Mutatványszámok ingyen. Előfizetéseket elfogad a

„MERCUR“

KIADÓHIVATALA BUDAPEST, V., FÜRDŐ-U. 3.

HERMES

MAGYAR ÁLTALÁNOS VÁLTÓÜZLET RÉSZVÉNY-TÁRS. BUDAPEST, IV., KORONAHERCEG-U. 5. HERMES UDVAR

Üzletágak: Katonai házassági óvadékok beszerzése. Értékpapirok, sorsjegyek, ércpénzek, külföldi váltók vétele és eladása, valamint utalványok és hitellevelek kiállítása az összes piacokra. Előlegek értékpapirokra. Értékpapirok és sorsjegyek biztosítása. Betétek folyószámlára és takarékkönyvecskékre. Osztálysorsjegyek eladása. Safe deposits.

FIÓKPÉNZTARAK:

Budapesten: V. Ker., Nádor-utca 23. sz. (Tőzsdepalota) és VII. Ker., Baross-tér 16. Bécs: I. St. im Eisenplatz 3.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

PERL MIKSA
DIVATNAGYÁRUHÁZA
Budapest, VII., Thököly-út 9
Telefon 86–32 ❖ Alapittatott 1885

DÚS VÁLASZTÉK
a legújabb angol, francia uri, női divat, fehérnemű és kézimunka-különlegességekben.
KITÜNTETVE MŰVÉSZIES KIVITELŰ KÉZIMUNKÁÉRT ÉS FEHÉRNEMŰÉRT

KOVALD FEST, TISZTÍT.
Gyár és főüzlet: Budapest, VII. ker., Szövetség-utca 35-37. szám.

Gyüjtőtelepek a székesfőváros minden részében. Képviseletek a vidék legtöbb városában.

Budapest legelőkelőbb helyén!
OPERA PENSIÓ
BUDAPEST, ANDRÁSSY-UT 21. SZ., II. EMELET LIFT.
Gyönyörű, **feltétlenül tiszta szobák,** ellátás nélkül is.
Diner-Abbonnement. Elsőrangú konyha, mérsékelt árak. Angol, francia, német társalgás.
TELEFON 82–14 SZ.

Háziasszonynak
leginkább szükséges „TITANIA“ mosógép, mángorló, mosogató-szekrény vagy jégszekrény. Háztartási árjegyzéket kérjen
Takács Oszkártól
Budapest, VI., Nagymező-utca 49

BELVÁROSI TAKARÉKPÉNZTÁR RÉSZV.-TÁRS.
BUDAPESTEN, IV., KIGYÓ-TÉR 1. SZ.

Elnökvezérigazgató:
SZÉKELY FERENC.
Alelnökök:
zólyomi dr. Wagner Géza és királykúti Bachruch Károly.

Elfogad betéteket könyvecskékre, folyószámlára és pénztárjegyekre. Elfogad letéteket őrzés és kezelésre. — Előlegeket ad értékpapirokra, leszámítol váltókat. Ajánlja tőkebefektetésre $4^1/_2\%$-os és $4^1/_4\%$-os adómentes záloglevéleit. — Jelzálog-kölcsönöket egedélyez budapesti házakra és vidéki birtokokra.

ALAPTŐKE: **16** millió kor. TARTALÉKTŐKE: **4** millió kor.

UNGÁR
NŐI DIVAT-HÁZA
Toilettek :: :: ::
Costumeök :: ::
Őszi felöltők :: ::
Pongyolák :: ::
Blouseok :: :: ::
SZABOTT ÁRAK!
legolcsóbb bevásárlási forrása
Budapest, Kossuth Lajos-u. 2

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

NEWYORKI GERMANIA ÉLETBIZTOSÍTÓ TÁRS.
BUDAPEST, VII., ERZSÉBET-KÖRÚT 44

Olcsó díjak. Háborúkockázat díjmentes. Kötvények 1 év után megtámadhatatlanok. Osztalék évenként felvehető. A biztosítás második évétől kezdődőleg évenként csökkenő díjfizetés. Díjtáblázatot és felvilágosítást ad azonnal a Vezérképviselőség. HELYI KÉPVISELŐKET KERESÜNK.

BOROS ÉS KOHN
sírköraktára, Budapest, VI., Váci-körút 7

Egyszerű és díszes kivitelű, valamint nagyobb szabású SIREMLÉKEK nagy választékban jutányos áron.

Vidéki megrendeléseket felelősséggel szállítunk

KOVALD FEST, TISZTÍT.
Gyár és főüzlet: Budapest, VII. Ker., Szövetség-utca 35-37. szám.

Gyűjtőtelepek a székesfőváros minden részében. Képviseletek a vidék legtöbb városában.

Minden néven nevezendő ÓVADÉK helyett ajánlunk
ÓVADÉKBIZTOSÍTÁST.
„Minerva" Általános Biztosító Részvénytársaság,
mely köt még Kezességi és ÓVADÉK- biztosítást.
Eltulajdonítás, Lopás, Hűtlen kezelés és Sikkasztás ellení biztosítást.
Baleset-, Szavatossági és Automobil- biztosítást.
Versenylovak, Tenyészállatok és értékesebb Telivérek biztosítását.
Továbbá minden néven nevezendő TŰZ és Betöréseslopás ellení biztosítást.
Budapest, V., Eötvös-tér 2 (a Generali házában).

Baromfikereskedő

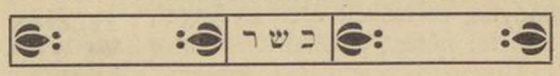

Ne essék kétségbe, ha vendéget kap, ha éhes, ha eljegyzést vagy lakodalmat tart, akkor telefonáljon 57—21, Stein Bernát 20 év óta fennálló, legjobb hírnévnek örvendő baromfi-kereskedőhöz, Budapest, IX., Ráday-utca 3., ott kaphat a nap bármely szakában idei libát nyersen vagy sülve, úgyszintén olvasztott libazsírt házhoz szállítva.

"MINIMAX"
az összes kultúrállamokban szabadalmazott és bevezetett kézi tűzoltókészülék, mely a veszély pillanatában kéznél áll és bármely laikus vagy gyermek által könnyen kezelhető. Eddig több mint 30,000 esetben kitünő szolgálatot tett ☎ Telefon 37-31. ☎ Felvilágosítással szolgál a
Magyar Minimax Részvénytársaság Budapesten
Gyár és iroda: VI., Rózsa-utca 85. szám

SPITZ LAJOS
egyenruha- és polgári szabó
BUDAPEST, WESSELÉNYI-UTCA 1. (TEMPLOM-BAZÁR).
Angol lovagló bricseszek bármely színben és minőségben, elegáns kivitelben darabonként 30 koronáért készittetnek.
ELEGÁNS ANGOL FÉRFI-OLTÓNYÖK 60 K.-TÓL. VIDÉKRE MINTÁKAT BÉRMENTVE KÜLDÖK.

Tokaji Bortermelők Társasága Rt. Tokaj
Elnök: Windisch-Graetz Lajos herceg.
Gyógyaszu, szamorodni és asztali borai felülmúlhatatlanok. • Kaphatók mindenütt. • Árjegyzéket kívánatra ingyen küld. • Központi iroda: Budapest, VI., Teréz-körút 25. sz.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

MODERN LEVÉL-PAPÍR UJDONSÁGOK. PAPÍR-ÁRUK

Pauker Mór PAPÍRÁRUHÁZA

BUDAPEST FŐÜZLET V. VÁCI KÖRÚT 60 TEL.: 47-37 FIÓKÜZLET: VÁCI KÖRÚT 25 TEL.: 86-73 M. K. POSTATAKA RÉKPÉNZTÁRI SZÁMLA 1952

HOLZER

CS. ÉS KIR. UDV. ÉS KAMARAI SZÁLLÍTÓ DIVATHÁZA BUDAPEST, IV., KOSSUTH LAJOS-UTCA 9. SZÁM.

Toilettek, kosztümök, paletók, blúzok, pongyolák, kesztyűk, harisnyák, ernyők, reticülök, női fehérneműek egyszerű és elegáns kivitelben.

a valódi
KAUCSUK-CIPŐSAROK
DOBOZA,
MINŐSÉGE
egyaránt ARANY

KOVALD FEST, TISZTÍT.

Gyár és főüzlet: Budapest, VII. Ker., Szövetség-utca 35-37. szám.

Gyűjtőtelepek a székesfőváros minden részében. Képviseletek a vidék legtöbb városában.

Elegáns בשר vendéglő a nyáron át kerthelyiség.
Újonnan berendezve. — Ízletes, jó ételek. — Kitünő italok. — Lakodalmak és ünnepélyek alkalmával különbejáratú díszes szalon. :: ::
NEIGER J. Budapest, VI., Teréz-körút 4.

RÖSER-TANINTÉZET

Alapittatott 1853-ban.

I. Háromosztályú felső kereskedelmi iskola. II. Négyosztályú polgári iskola. III. Nevelő-internátus. — Értesítő-kivonatot küld az igazgató.

Igazgatóság: Budapest, VI., Aradi-utca 10. sz.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Rácskapukat, rácskerítéseket, ajtókat, vasablakokat a legszebb kivitelben szállít

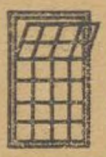

ABELES EMIL
Budapest, V., Váci-út 14.,
a nyugati pályaudvarral szemben

NEUMAYER FÜLÖP
Bpest, V., Deák-Ferenc-tér 1, Erzsébet-tér sarok
Bútorszövetek, terítők, függönyök, szőnyegek gyári raktára. Kívánatra mintát bérmentve küldök. Telef. 11-21.

E F C O Porosz kőszéntégla a **legjobb fűtőanyag** Pongrácz és Pongrácz VII., Erzsébet-körút 50. Telefonszám 177—41 és 158—68. E F C O

KOVALD FEST, TISZTÍT.
Gyár és főüzlet: Budapest, VII. ker., Szövetség-utca 35-37. szám.

Gyűjtőtelepek a székesfőváros minden részében. Képviseletek a vidék legtöbb városában.

Legjobb, legtartósabb s így leggazdaságosabb a
Metzeler auto-pneu
METZELER & Co. R. T. MÜNCHEN

Magyarországi vezérképviselet és állandó raktár
KÁLLAI GY. és TSA
cégnél, Budapest, VI. ker., Mozsár-utca 12. sz.
— Ugyanott megrendelhető a legjobb auto-olaj. —

Kőszénbánya-'s Téglagyár Társulat Pesten
(ezelőtt DRASCHE)
Budapest, VII., Király-utca 67. szám
Telefonszám: 34-51 és 34-61

Keramit kocsiút-kövek
Keramitlapok, keramit-, steró-, pillértéglák
Traversz-téglák, falburkoló-téglák
Fayence porcellán-lemezek, porcellán szigetelők
Egészségügyi és használati cikkek
Tűzálló chamotte-téglák

A társulat elvállalja a burkolati munkák elkészítését is. Árjegyzék díjmentesen.

HORNYÁNSZKY V. CS. ÉS KIR. UDVARI KÖNYVNYOMDÁJA BUDAPESTEN. 55717

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára